

בס"ד. שיחת יום ה' ב' וישב, י"ט כסלו, ה'תשכ"ד.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "פדה בשלום נפשי".

א. רבינו הזקן, בעל השמחה והגאולה די"ט כסלו, כותב באגרת הקודש הידועה¹: "כשקריתי בס' תהלים בפסוק: פדה בשלום נפשי, (ומוסיף ומדייק) קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו, יצאתי בשלום כו". ומזה מובן, שענין ותוכן הגאולה די"ט כסלו קשור עם תוכן הכתוב "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי".

כלומר: אע"פ שרבינו הזקן אמר אז את כל הקאפיטל תהלים, ויתירה מזה, שאמר אז את כל השיעור תהלים דיום השלישי בשבוע (לפי החלוקה לימי השבוע)³, מ"מ, מדייק רבינו הזקן ומקשר את יציאתו לחירות (לא עם כללות הקאפיטל או כללות שיעור היומי, אלא) עם הפסוק המיוחד: "פדה בשלום נפשי".

וטעם הדבר — כיון שהפירוש הפשוט של הפסוק ("אין מקרא יוצא מידי פשוטו") מתאים להמאורע שרבינו הזקן קיבל בשורה טובה על גאולתו ע"י נפלאות ה' שפדה את נפשו באופן של שלום.

וכמבואר בארוכה בסיפורי ימים ההם, שהי' חשש, שגם כשיפעל שיפדו את רבינו הזקן מן המאסר, יעמידו תנאים היכן יוכל לגור, ובאיזה אופן יוכל להפיץ את תורתו, תורת החסידות, מכאן ולהבא; ובנוגע לפועל היתה הפדי' באופן של שלום, שפעלו הכל, כאילו לא היתה מלחמה כלל לא למטה ולא למעלה, והיינו, שהשחרור הי' באופן שיוכל לגור בכל מקום שרוצה, ויוכל להפיץ תורתו מכאן ולהבא כפי שהתנהג עד עתה⁵, ואדרבה, בהפצה יתירה, כידוע⁶ שלאחרי המאסר דפטרבורג התחילה הפצת תורת החסידות באופן נרחב בהרבה יותר.

(4) שבת סג, א. וש"נ.

(5) ראה גם בית רבי ח"א פי"ט.

(6) שיחת י"ט כסלו תרס"ח (סה"ש תורת

שלום ס"ע 112 ואילך).

(1) אג"ק שלו ח"א ע' צח ואילך. וש"נ

(נעתק ב"היום יום" יט כסלו).

(2) תהלים נה, יט.

(3) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ג ע'

תעג ואילך.

ב. ויש להוסיף ולבאר גם השייכות להמשך וסיום הפסוק — "כי רבים היו עמדי":

בפשוטו של הכתוב "כי רבים גו'" יש ב' פירושים: (א) כמו אע"פ, כלומר: "פדה נפשי להשיבה בשלום מהמלחמות הבאות עלי, עם כי (אע"פ ש) הנלחמים עמדי היו בעם רב"⁷. (ב) נתינת טעם ל"פדה בשלום נפשי" — "בשביל הרבים שהיו בעזרתי"⁸.

ובפשטותו היו גם אצל רבינו הזקן ב' הענינים — הן רבים שהיו נגדו, והן רבים שסייעו לו, ושניהם באים בהמשך ל"פדה בשלום נפשי": אע"פ שהיו רבים נגדו, ובגלל שהיו רבים בעדו.

ועוד זאת — שגם כאשר מדובר אודות יחיד, הנה כאשר "רבים צריכין לו"⁹, הרי זה בבחי' "כי רבים היו עמדי"¹⁰.

וזהו גם מה שמאחד את ב' הפירושים — כמדובר כמ"פ¹¹ בנוגע לריבוי הפירושים שבתורה, "שבעים פנים לתורה"¹², וכפירוש רש"י¹³ שדברי תורה הם כפטיש יפוצץ סלע כו', שכיון שכולם הם בפסוק וענין אחד, הנה לא זו בלבד ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"¹⁴, אלא יתירה מזה, שיש להם שייכות זל"ז — שגם הרבים שמלכתחילה היו מנגדים לו, הנה גם הם צריכים לו ולתורתו, לימוד ודרכי החסידות, לא פחות מהרבים שהיו מלכתחילה עמו.

וזהו גם הענין ד"פדה בשלום" — שענין השלום הוא לא שהמנגד נשאר במצב שלא כדבעי ורק ניצחו אותו, אלא גם הוא מסכים כו' בלבב, שלם,

ובזה ניכרת התועלת הכי גדולה מזה ש"ברבים היו עמדי", לפי הפירוש שהיו מנגדים אליו — שגם הם צריכים לו,

ובדוגמת מעלת בעל-תשובה על צדיק¹⁵, שככל שתגדל מעלת הצדיק שלא נכשל מלכתחילה, וענין התומ"צ אצלו הוא במילואו, גדלה יותר מעלת בעל-תשובה, ששב מדרכו וסברתו הראשונה, ועומד על דברי תורה עי"ז שנכשל בה תחילה¹⁶,

(11) ראה גם לעיל ע' 81. וש"נ.

(12) במדב"ר פי"ג, טז. ובכ"מ.

(13) וישלח לג, כ. וארא ו, ט. ועוד.

(14) עירובין יג, ב. וש"נ.

(15) ראה לעיל ע' 89. וש"נ.

(16) שבת קכ, רע"א. גיטין מג, א.

(7) מצו"ד עה"פ.

(8) פרש"י עה"פ.

(9) ביצה כה, ב. מו"ק כא, א. וראה תענית

ט, סע"א.

(10) ראה סו"ה פדה בשלום תש"ג (סה"מ

תש"ג ע' 190).

ועד"ז בנדו"ד, שאותם רבים שהיו תחילה במצב של קרב נגדו, הנה גם הם צריכים לו (לא פחות מאלו שהיו מלכתחילה עמו, בדרכו ובענינו) — שתהי' אצלם פדי' בשלום.

ג. וכאמור כמ"פ¹⁷ שהסיפורים שנמסרו מדור דור הקשורים עם איש ישראל, ועאכו"כ עם נשיא בישראל שסלל אור חדש במאור שבתורה, צריכים להיות ענין של תורה, וע"י התורה לבוא בעולם שהוא בשביל התורה שנקראת ראשית¹⁸ — הרי זה הוראה בחיי היום-יום, שלא להתפעל מהעובדה שישנו מי שלעת-עתה אינו יודע לעומקו ולבוריו את ההכרח של תורת החסידות ודרכי החסידות, אלא אדרבה, לידע שגם הוא בכלל הרבים שצריכים לו ולתורתו ולהדרכותיו, ואצלו יכולים לפעול עוד יותר, בחילא יתיר¹⁹, ע"ד מעלת בעל-תשובה על צדיק מעיקרו.

וזוהי גם הוראת רבותינו נשיאינו עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו — להתעסק בהפצת המעיינות בכל חוג וחוג, לכל אחד, ואפילו לכל אחת (שהרי זה מהענינים שמביאים לאהבת ה' וליראת השם, שבהם שוה אשה לאיש, כהפס"ד בהלכות ת"ת, ובפרטיות — בהלכות ת"ת לרבינו הזקן סוף פרק ראשון).

ולא להתפעל מהעובדה שפוגשים מישהו ששואל מהו ההכרח שבדבר — אדרבה: כיון שפוגשים אותו, הרי זה בודאי בהשגחה פרטית, ובודאי שאין זה בשביל ענינים צדדיים, אלא בשביל עיקר מציאות בני"ע עלי אדמות — הפצת התורה והמצוה, ע"י האור והחיות שבהם פועל על עצמו ועל הזולת, ועד שמאחדים אותם לאיש אחד וקומה אחת שלימה²⁰, בדוגמת האחדות של ב' הפירושים בפסוק "כי רבים היו עמדי".

ועי"ז נעשה "פדה בשלום נפשי" אצל כל אחד ואחת, בנוגע לכל הענינים שבהם נמצא עדיין לעת-עתה במאסר ושבי' — שתהי' אצלו הפדי' בשלימותה ובמילואה להוציא אותו בשלום מכל ענינים אלו, ולהמשיך בגאולה פרטית — שהיא הכנה לגאולה הכללית²¹ — את הגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו, ע"י משיח צדקנו.

* * *

ד. בכל ענין בתושב"כ והפירושים שבו הקרובים לפירוש הפשוט,

(20) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

(21) ראה גם תניא אגה"ק ס"ד.

(17) ראה גם לעיל ס"ע 124. וש"נ.

(18) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.

(19) ראה זח"א קכט, ב.

ישנם גם הפירושים שבתושבע"פ שמפרשים את הענין לא רק לפי פשוטו, באופן שטחי, אלא בעמקות ובהרחבה יותר.

וכן גם בפסוק "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי" — ישנו פירוש הגמרא במסכת ברכות²²: "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור [וכפי שמבאר רבינו נשיאנו בד"ה פדה בשלום די"ב תמוז לפני עשרים שנה²³, ש"כאן כולל כולם בתואר עוסק", היינו, שהלשון "העוסק" קאי לא רק על "בתורה", אלא גם על "ובגמ"ח", וגם על "מתפלל עם הציבור"]²⁴, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

והרי זה לכאורה פירוש אחר לגמרי מהפירוש הפשוט — שהרי כאן מפרשים ש"פדה גו" קאי (לא על הקב"ה, אלא) על איש ישראל, שהוא פודה את עם ישראל, עי"ז שפודה את הקב"ה, כביכול, מבין אומות העולם, ע"י התעסקותו בתורה ובגמ"ח ובתפלה עם הציבור²⁴.

וע"פ האמור לעיל שכל ענין בתורה הוא הוראה לכל אחד מישראל עד לחייו היום-יומיים — הנה גם בענין זה יש לימוד לכל אחד מאתנו בכל מקום ובכל זמן.

ה. ובהקדמה:

כולם מכירים בעובדה שיש בעולם שני ענינים: הרוחניות שבעולם, והגשמיות והחומריות שבעולם. ישנו חלק בעולם שהוא רוחני, קדוש ומואר, וישנו חלק בעולם שקודם העבודה אינו אלא גשמי, ואפילו חומרי, שמעלים ומסתיר ואינו מאפשר מעבר לקדושה ואור.

ולכאורה, ע"פ שכל, שני חלקים אלו שבעולם הם במצב של מלחמה זה כנגד זה, כך, שיכול להיות ענין של נצחון ופדי', אבל לא באופן של שלום.

אמנם, כאשר חושבים ומתבוננים מהו תחלת ומקור הרוחניות, האור והקדושה שבעולם — הנה:

ישנם החושבים שתחלת כל הענינים הוא מהשכל שבמוח האדם; ויש שמשלים את עצמם שזה נמצא בטבע עצמו, ואין צורך כלל להתייגע על זה.

ובכן, דוקא בדורנו נוכחנו לדעת, שכאשר סומכים על הטבע בלבד,

(24) ראה לקמן סי"ב.

(22) ח, רע"א.

(23) תש"ג (סה"מ תש"ג ע' 184).

על השכל בלבד, הרי זה יכול להיות באופן ד"חכמים המה להרע"²⁵, היינו, לנצל את כל ההישגים של השכל, ועאכו"כ את כל כחות הטבע, עבור ענינים (לא של טוב וקדושה ואור, אלא אדרבה, עבור ענינים) של הרס וחורבן, ואפילו אם אין זה חורבן ממש, הרי זה באופן של שלטון הרשע על הצדק, ע"י "כל דאלים"²⁶ לתפוס את השלטון, מבלי להתחשב לא בצדק ולא ביושר, ואפילו לא בכלל ד"אחרי רבים להטות"²⁷, ועד ש"שמים חושך לאור גוי' מר למתוק"²⁸, כך, שהריגת בני-אדם על לא עון בכפם, ללא שום סיבה, הופכת להיות שיטה שכלית ודרך כיצד לבוא לשלימות מין האדם, ולשם תכלית זו הקימו מערכת מכוונת שחומסת והורגת ועושה כל דבר שהוא היפך הטוב והקדושה²⁹.

ומזה באים לידי החלטה — אם רק מתבוננים ללא דעה קדומה — שהאמת היא כפי שגילתה לנו התורה במעמד הר סיני, שמקור הטוב והאור והקדושה הוא: "אנכי הוי' אלקיך"³⁰, היינו, כאשר כל דבר קשור עם הקב"ה; השכל בנוי על אמונה באלקה בורא עולם, וניצול כחות הטבע הוא כדי שיתוסף עוד מקום שבו תהי' ההתגלות של הקב"ה. ואז יכולים להמשיך זאת גם במקום שבו נמצאים אומות העולם (אף שלכאורה אינם אלו שקיבלו את התורה).

וזוהי הדרך לפעול הענין ד"פדה בשלום" — לא באופן שיש שני דברים נפרדים שנלחמים זב"ז, ואחד יכול לנצח רק באופן שישמיד את הצד שכנגד, אלא פועלים אור, טוב וקדושה, בעולם גופא (ולא באופן של ביטול העולם, "אויס וועלט"), שהעולם גופא יהי' במעמד ומצב ד"ושכנתי בתוכם"³¹, ויהי' שלום בין העולם עם כח הבורא, כח הפועל שבנפעל, כך, שכאשר מביטים על כל ענין שבעולם, יהי' ניכר שעיבדו אותו וגילו בו את כח הבורא שמחי' ומהוה אותו בכל רגע ורגע (כפי שמאריך רבינו הזקן בשער היחוד והאמונה³² בכיאר פירוש הבעש"ט).

אמנם, גם כאשר באים לידי החלטה הנכונה — שתכלית האדם אינה להתמסר לעולם כמו שהוא מבלי לשנותו, ושאי אפשר לבנות על השכל בלבד, להיותו משוחד מאהבת עצמו, אשר, "על כל פשעים תכסה אהבה"³³, ועאכו"כ אהבת עצמו, ו"דרך איש ישר בעיניו"³⁴, להצדיק את

(30) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(31) תרומה כה, ח.

(32) בתחלתו.

(33) משלי יו"ד, יב.

(34) שם כא, ב.

(25) ירמ' ד, כב.

(26) גיטין ס, ב. ב"ב לד, ב.

(27) משפטים כג, ב.

(28) ישעי' ה, כ.

(29) ראה גם תו"מ חל"ה ס"ע 182.

כל עניניו הלא טובים, ולא עוד אלא שיעשה אותם לענין של מצוה וקדושה, ולשם זה יעשה כל מה שלבו (לב האבן³⁵) חפץ — מתחילים לדון מהי השיטה שעל ידה יכולים לגלות אלקות בעולם:

ישנם הטוענים: מהו הצורך בענינים ישנים מלפני אלפי שנה?! — הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים; נבנה לנו "תורה" כפי שנראה לנו, באופן המתאים לזמן שלנו ולמקום שלנו, תורה שתחלתה ועיקרה היא הכוונה בשביל הקב"ה, ו"רחמנא לבא בעי"³⁶, הקב"ה חפץ בלב של היהודי, ושוב לא נוגע מה יהי המשך ומסקנת הדברים; מהו הצורך — ממשיכים לטעון — ב"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך"³⁷, בה בשעה שיש לו "ראש על הכתפים", והוא יכול להתחיל הכל מחדש.

ו. ועל זה באה ההוראה — שיש צורך לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם":

אי אפשר לפדות את בני מבין אומות העולם אם לא מתחילים מהענין ד"פדאני לי" — לפדות את האלקות שבעולם מההעלם וההסתר שישנו על האלקות.

ואלו שמשלים את עצמם שיביאו לבני גאולה, והאלקות ישאר בגלות — הרי זה היפך הטבע של איש הישראלי.

מאז שניתנה תורה לבני בהר סיני, ונאמר להם "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"³⁸ — הרי זה דבר ה' שקיים לעד ולעולמי עולמים ובכל יום ויום, והיינו, שאומרים ליהודי: אם רצונך לצאת מה"מצרים" של יום זה — שהרי בכל דור ודור ובכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים³⁸ — הרי הדרך היחידה לכך אינה אלא ע"י ההתקשרות עם הוי' באופן שיהי' "אלקיך", כחך וחיותך³⁹, ורק באופן כזה הנך יכול להיפדות מבין אומות העולם.

ולפני ההוראה שצריך לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" — מקדימים לבאר מהי הדרך לפעול זאת: "כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור". — אין דרכים חדשים; הקב"ה שאיפשר את המציאות של גלות בין אומות העולם, הקדים רפואה למכה, שיהיו יכולים לצאת מגלות זה, ע"י העסק בתורה ובגמ"ח ותפלה עם הציבור.

38) פסחים קטז, ב (במשנה). תניא רפמ"ז.

39) ראה לקו"ת במדבר טז, סע"ד. שלח מ, ג. בלק עג, רע"ג. פינחס פ, א. ר"פ ראה. תר"מ סה"מ חשון ע' רסח. סיון ע' שלח. ועוד.

35) יחזקאל יא, יט. לו, כו.

36) סנהדרין קו, ב ובפרש"י. וראה בהנסמן בתר"מ חל"ד ס"ע 99.

37) האוינו לב, ז.

ז. ובפרטיות יותר:

רבינו נשיאנו שואל²³: "מהו הדיוק הלשון כל העוסק בתורה, ואינו אומר כל הלומד תורה?" — ומבאר⁴⁰, שלא מספיק להיות לומד תורה, כי לימוד התורה יכול להיות כמו לימוד כל חכמה אחרת שבעולם, ואפילו חכמת המוסר, שאף שלומדה, מ"מ, יכול להתנהג להיפך, וכמו"כ בלימוד התורה, שיכול להיות רח"ל באופן שלומד שלא על מנת לעשות, ואדרבה: שלומד על מנת לקנתר⁴¹ — לא רק לקנתר את חבירו, אלא לקנתר את הענין שלומד!

וכהסיפור הידוע אודות החכם אריסטו — שנזכר בספרי חוקרי ישראל מימי הביניים בשם "אמר החכם" — שפעם תפסו אותו במעשה לא יפה, ושאלו אותו: היתכן?! אתה אריסטו שישדת ופיתחת שיטה בהנהגת האדם ע"ד המוסר כו' — מה לך ולמעשה כזה?! והשיב, שעכשיו אינו "אריסטו" שישד תורת המוסר!...

ועד"ז יכול להיות בלימוד התורה — שהתורה נשאר ענין בפני עצמה, והאדם הלומד נשאר ענין בפני עצמו.

ולכן צריך להיות "עוסק בתורה": לא זו בלבד שלומד תורה, אלא שזהו כל העסק שלו בעולם; במה מתבטאת כל המציאות שלו, ובמה מונחים כל הכחות שלו, השכל וההרגש שבלב — בלימוד התורה. ובמצב כזה, אינו יכול לטעון שהוא לא היהודי שלמד תורה בשעה הקודמת — כיון שנתאחד ונתעצם עם התורה.

וזוהי הדרך שעל ידה פודה את האלקות שבנפשו — שזהו עצם נפשו, שהרי "נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש"⁴² — שזהו הענין ד"פדה בשלום נפשי", בתור יחיד, ע"י ש"עוסק בתורה".

ח. אבל, לא מספיק הענין ד"העוסק בתורה", אלא צריך להיות גם הענין של גמילות חסדים:

כאשר יהודי חושב רק על עצמו, ולא נוגע לו מה נעשה מסביבו — הרי זה בדוגמת הטובל אבר אחד במקוה, שאז נשאר כל הגוף (אפילו האבר שבמקוה) טמא, אלא צריכה להיות טבילת כל הגוף כולו⁴³; וכמו"כ

(40) ראה גם סה"מ תרצ"ג ע' תצו ואילך. (42) תניא רפ"ב.

ועוד. (43) עירובין ד, ב. וש"נ. רמב"ם הל'

(41) ראה תוד"ה וכאן — פסחים נ, ב. מקואות רפ"ד.

ובהנסמן עה"ג שם.

לא שייכת גאולה אמיתית של בני, בשעה שישנו יהודי שנמצא במצב שלא כדבעי.

אלא, שהגאולה אינה מוכרחת להיות באופן שבבת אחת נהפכים כולם; אבל, לכל-הפחות צריך הוא לעשות כל מה שבכחו כדי לעזור ליהודי נוסף.

אמנם, כדי לידע מה חסר ליהודי נוסף ובאיזה אופן יש ביכולתו לעזור לו, צריך להיות תחילה העסק בתורה — כהסדר במארו"ל (כידוע שגם הסדר שבתורה הוא מדויק, ויש בו הוראה) "העוסק בתורה ובגמ"ח"⁴⁴:

עשיית טובה ליהודי היא אמנם מצות "ואהבת לרעך כמוך"⁴⁵, ש"זה כלל גדול בתורה"⁴⁶, אבל, כאשר עוזרים ליהודי, צריך להיות העזר באופן שהוא לטובתו של הזולת, ולא להיפך, ולדוגמא: כאשר נותנים לילד קטן מיני מתיקה לרוב, הרי אע"פ שהילד הקטן מבקש זאת, אין זו טובתו.

ולכן: כאשר לא רוצים לומר לזולת דברי מוסר, ולא רוצים לומר לו שנכשל בענין מסויים, כדי שלא לצער אותו ולא לגרום לו מצב רוח בלתי רצוי — אין זה גמילות חסד לאמיתתו של ענין, אלא הפכו, וע"ד "חושך שבטו שונא בנו"⁴⁷.

ולאידך, הפעולה ד"הוכח תוכיח"⁴⁸ צריכה להיות ע"פ הוראת התורה — לא ברבים, ובדברים רכים וכו' וכו'⁴⁹, ולפעול בעצמו שהענין יהי' נוגע לו כאילו הי' זה אצלו, ולא כדי לצער את חברו, בגלל שחסר לו כל הענין דאהבת חברו.

וגם הענין דגמילות חסדים צריך להיות באופן של עסק:

אע"פ שהלשון הרגיל הוא "עושה צדקה וחסד" — מדייקים כאן "העוסק .. בגמ"ח", והיינו, דכשם שנת"ל בנוגע לתורה שלא מספיק ללמוד תורה, אלא צריך לעסוק בתורה, כך גם בנוגע לגמ"ח, לא מספיק לקיים את פסק השו"ע⁵⁰ שקודם התפלה צריך ליתן פרוטה לצדקה, ובכך יוצא ידי חובתו — זהו רק עשיית גמ"ח, ואין זה מספיק כדי לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם"; בשביל זה יש צורך להיות "עוסק

48) קדושים יט, יז.

49) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ח.

וש"נ.

50) טושו"ע ואדה"ז או"ח סו"ס צב.

טושו"ע יו"ד סרמ"ט סי"ד.

44) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד

ס"ז ואילך (תו"מ חל"ה ע' 255 ואילך). וש"נ.

45) קדושים יט, יח.

46) תו"כ ופרש"י עה"פ.

47) משלי יג, כד.

בגמ"ח", היינו, שהעזר והסיוע להזולת, לאיש ישראל חבירו, נעשה כל העסק והמציאות שלו.

ט. אמנם, גם כאשר ישנו הענין ד"העוסק בתורה ובגמ"ח", אין זה מספיק עדיין לפעול הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", אלא צריך להיות גם "מתפלל עם הציבור".
ובהקדמה:

יש מי שהתעסקותו עם הזולת היא עד הגבלה מסויימת; הוא מקיים אמנם "ואהבת לרעך", אבל אין זה באופן ד"כמוך". ולכן, יש אצלו דברים שנחשבים ל"ענינים פנימיים", ובנוגע לענינים אלו — הוא סוגר את הדלת, ואינו מכניס את הזולת. ומזה מובן, שכשם שאצלו יש ענין שסגור בפני הזולת, הנה "כמים הפנים לפנים גו"⁵¹, שגם אצל הזולת נסגר חלק מחייו ששם אינו יכול להכנס. וכיון שכן, לא יכול להיות הענין דגמ"ח כדבעי; הוא לא יודע כל מה שנעשה אצל חבירו, והוא לא מוכן ליתן לחבירו כל המצטרך לו, שהרי יש אצלו הגבלה: עד פה תבוא, ומכאן ואילך הרי זה ענין פרטי וענין פנימי שאליו אינו מכניס את הזולת — אע"פ שבציווי "ואהבת לרעך" נאמר מיד "כמוך".

ועד"ז בנוגע להעוסק בתורה, שגם ענין זה יכול להיות בהגבלה; הן אמת שלימוד התורה הוא באופן שזהו כל העסק והמציאות שלו, ואין לו עסק עם ענינים אחרים, אבל, כל זה הוא בהגבלה — עד שבאים לנקודה שנוגעת למציאות שלו: כאשר ע"פ תורה נדרש לבטל את כל ההנחות שבהם חי ריבוי שנים, ומכאן ולהבא עליו לשנות את אורח חייו ולהתחיל לחיות באופן אחר ובמציאות אחרת, והיינו, לא רק לשנות את המעשה ואפילו את הדיבור ואפילו אופן המחשבה, אלא לשנות את הנחת הנפש עד לפנימיות נפשו — שזהו ענין המסירת-נפש, כפי שמבאר רבינו הזקן, בעל השמחה, שפנימיות הענין דמס"נ הוא מסירת הרצון⁵².

ובמכ"ש וק"ו מלימוד חכמה הקשורה עם שכל אנושי, שכדי להצליח ולבוא על אמיתתה של חכמה זו, אי אפשר לגשת מתוך הנחה שהמסקנא מוכרחת להיות כפי שהי' מונח אצלו עד אתמול, אלא צריך לגשת מתוך הנחה שאם יבוא למסקנא הפכית, אזי ישרוף את כל השיטות שהיו אצלו אתמול, ויעמיד את הכל על השיטה שהגיע אל' היום; ועאכו"כ שכן צריכה להיות הגישה ללימוד התורה, שהיא חכמתו של

(51) משלי כז, יט.

(52) ראה תו"א מקץ לו, ב. לקו"ת שלח מח, סע"ד. ובכ"מ.

הקב"ה, וכנוסח ברכת התורה: "נתן לנו את תורתו", היינו, שהתורה שלו נתן לנו כדי לחיות בה. ודוקא באופן כזה יכול להיות ה"עוסק בתורה" עד לתכליתה, באופן שיביא ל"פדה בשלום".

ולכן, התנאי לב' הענינים ד"העוסק בתורה ובגמ"ח" הוא — "ומתפלל עם הציבור":

ענין התפלה בכללה הוא — בפשטות — שכל מי שמתפלל להקב"ה, אם רק אינו מרמה את עצמו, הרי זה באופן שהתפלה חודרת את כל מציאותו ("עס נעמט אים דורך דורך-און-דורך"), ומתמסר ("ער גיט זיך אָפּ") בכל נפשו בענין התפלה, כי, אם זה רק מן השפה ולחוץ, אין זה ענין של תפלה; הוא מרמה את עצמו שחבירו יחשוב שהוא מתפלל, ובפועל ממש הרי זה מן השפה ולחוץ, ואין זה נוגע ללבו ונשמתו.

ובאיזה אופן צריכה להיות התפלה — "מתפלל עם הציבור":

גם כאשר מדובר אודות אמיתית ענין התפלה, שמתפלל בכל נשמתו ובכל כחות נפשו, וכלשון הספרי⁵³: "עד מיצוי הנפש" — גם אז הוא "עם הציבור", היינו, שמתאחד עם כל הסוגים שבבנ"י, שהרי ציבור הוא עשרה מישראל, שהם באי-כח של כל עשרה הסוגים שבבנ"י, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך" ו"שואב מימין"⁵⁴.

כלומר: לא זו בלבד שלומד תורה עם הזולת ועוסק בגמ"ח עם הזולת, אלא אפילו כאשר מתפלל, שאז מתייחד עם קונו, כפירוש החסידות⁵⁵ ש"תפלה" היא מלשון התופל, היינו, שמתאחד ונעשה חד עם הקב"ה שאליו מתפלל — גם אז הוא "עם הציבור"; הוא עולה בלהב השמימה עם כל עשר הסוגים שבבנ"י.

י. וזהו גם הפירוש הפנימי ד"מתפלל עם הציבור":

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר⁵⁶ אודות זקנו שנקרא על שמו, שהתנו עמו שיתפלל בציבור, ואעפ"כ, גם לאחרי שהמנין הראשון סיים להתפלל, וכן המנין השני וכו', עדיין לא התפלל, וכאשר שאלו אותו — לאחרי שכל המנינים סיימו להתפלל — הרי סוכם אודות תפלה עם הציבור? השיב, שהפירוש הפנימי דתפלה בציבור הוא לאסוף את כל כחות נפשו ונשמתו, ולהתפלל עם כולם להקב"ה; ואצלו לוקח ריבוי זמן עד שאוסף את כל עשר כחות נפשו...

(56) ראה "התמים" ח"ב ס"ע מה ואילך.

וראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ט סכ"ט (תו"מ

חכ"ד ריש ע' 277). וש"נ.

(53) ואתחנן ו, ה.

(54) ר"פ נצבים.

(55) ראה תו"א תרומה עט, סע"ד. ובכ"מ. חכ"ד ריש ע' 277). וש"נ.

ומענין התפלה בציבור ברוחניות, בנוגע לעשר כחות הנפש — נמשך בנגלה דתורה הדין שצריך להתפלל עם עשרה מישראל.

יא. וזהו "כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם":

כאשר ענין התפלה הוא באופן שאין אצלו מחיצה בין יהודי אחד לחבירו, ולא זו בלבד שמתאים לו להתפלל עם "ראשיכם שבטיכם", אלא הוא מתפלל גם עם "חוטב עציך" ו"שואב מימך", באופן ש"יעשו כולם אגודה אחת"⁵⁷ להתפלל יחדיו — הרי זה נותן חיות מחודשת גם ב"העוסק בתורה ובגמ"ח",

ועי"ז נעשה "פדאני לי" — שפודה את האלקות שהי' עד עתה בהעלם בין אומות העולם, להיות בגילוי,

ובמילא נעשית גם הפדי' "לבני" — שפודה את בני' מהגלות שנמצאים בין אומות העולם,

והפדי' היא — לא באופן שמבטלים את מציאות העולם, אלא — "פדה בשלום", היינו, שנעשה שלום בין העולם לאלקות, באופן שהעולם נעשה בבחי' מקדש, דירה לו ית', כך, שכל כחות הטבע וכל הענינים שבבריאה, לא זו בלבד שאינם מעלימים ומסתירים "לי ולבני", אלא אדרבה, שמשלימים את החסרונות שיש לכל אחד בעניניו,

ולא רק "כאילו פדאני" (בכ"ף הדמיון), אלא נעשה "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" בפועל, בכל אחד בחייו הפרטיים, ומגאולה הפרטית לגאולה הכללית ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

יב. כמוזכר לעיל (ס"ד), יש ב"פדה בשלום נפשי" שני פירושים שלכאורה הם הפכיים זמ"ז:

הפירוש הפשוט הוא ש"פדה בשלום" קאי על הקב"ה; ואילו לפי פירוש הגמרא — קאי "פדה בשלום" על איש ישראל, ואדרבה, הוא זה שפודה כביכול את הקב"ה ("שכינתא בגלותא"⁵⁸) — "פדאני לי (ואח"כ) ולבני".

וכמו"כ יש סתירה בין ב' הפירושים הנ"ל בנוגע להפירוש ד"ברבים היו עמדי":

58) זהר ח"א כז, ב. ח"ב ב, ב. ח"ג עה,

ב. וראה מגילה כט, א.

57) נוסח תפלת ימים נוראים.

לפי הפירוש הפשוט — קאי "ברבים היו עמדי" על בני-אדם, ובזה גופא — לא מבעי להפירוש "עם כי (אע"פ ש)הנלחמים עמדי היו בעם רב", הרי מדובר אודות בני-אדם ששייכת אצלם מציאות של מלחמה נגד דוד מלך ישראל (ודוגמתו בכל דור), אלא אפילו לפי הפירוש שרבים צריכים לו, הרי מזה גופא שהם צריכים לדוד, מוכח, שהם עצמם נמצאים במעמד ומצב של חסרון;

ואילו לפי פירוש הגמרא — קאי "ברבים היו עמדי" על ה"מתפלל עם הציבור", שזהו העמוד השלישי שעליו העולם עומד, כמ"ש המהרש"א שג' הענינים שבמאמר זה "הן הן ג' עמודי עולם ששנינו" על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, והיינו בזמן שביהמ"ק קיים, ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים, התפלה של צבור היא במקום עבודת צבור שהן התמידין שנקרבין בכל יום".

וכאמור לעיל (ס"ב), שכיון שכל הענינים הם בפסוק אחד, יש שייכות ביניהם.

וכללות הענין בזה — שפעולתו של איש ישראל בהענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" (כפירוש הגמרא) היא עי"ז שישנו הענין ד"פדה בשלום" שקאי על הקב"ה (כפירוש הפשוט), כמארז"ל⁶⁰ "אלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

יג. ובהקדמה:

יהודי נמצא בצירור של נשמה המלוכשת בגוף, והגוף נמצא בעוה"ז הגשמי, ויתירה מזה, בעוה"ז החומרי; ובזמן כזה שאלו שהם צדיקים גמורים הנה "ראה הקב"ה בצדיקים שהם מועטים"⁶¹, ויתירה מזה: אפילו אלו שהם במדריגת בינונים, כפי שרבינו הזקן מפרש⁶² מהות מדריגת הבינוני — הרי ידוע פתגם החסידים: "הלואי בינוני"⁶³. ולא עוד אלא ש"אתם המעט מכל העמים"⁶⁴, היינו, שביחס לאומות העולם, שבעים זאבים⁶⁵, הרי הם הרוב, ואילו בני"הם המעט.

ואעפ"כ, תובעים ממנו שעבודתו תהי' באופן של שלום — לא לשרוף את העולם, ולא לעזוב את העולם וללכת ל"מדבר", אלא להיות

63) בית רבי ח"ב פ"ח (יד, א) הערה א.

וראה גם תו"מ חל"ד ס"ע 175. וש"נ.

64) ואתחנן ז, ז.

65) ראה נתחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י,

יא. ועוד.

59) אבות פ"א מ"ב.

60) סוכה נב, ריש ע"ב. וש"נ. הובא

בתניא פ"ג.

61) יומא לח, ב. הובא בתניא פ"א.

62) תניא פ"ב.

בעולם, ולעשות מהעולם דירה לו ית' — ע"י ההנהגה באופן ש"בכל דרכיך דעהו"⁶⁶, והיינו, שהענין ד"דעהו" צ"ל (לא רק בשעת לימוד התורה וקיום המצוות, ולא ע"י תעניות כו', אלא) בכל פרטי החיים, "במאכלו ובמשקהו . . . ובעשיית צרכיו וכו'" (כמ"ש הרמב"ם⁶⁷).

כלומר: למרות שחיוו של יהודי בכל פרטים אלו הם לכאורה כמו אצל אינו-יהודי — הרי בה בשעה שאצל האינו-יהודי אין הגבלות ואיסורים וגדרים בנוגע לכל פרטי הענינים דשמירת שבת ויו"ט, השגת גבול וכו' וכו', הנה ממנו תובעים מחד גיסא להרויח לפרנסתו בדרך הטבע דוקא (שהרי התורה אומרת שאין סומכין על הנס⁶⁸), ולתפוס מקום בתוך החברה כדי להוכיח שיהודי שומר תורה ומצוה יכול להצליח בעוה"ז הגשמי והחומרי, ולאידך גיסא, שיהי' זה באופן שמציאותו האמיתית היא — לא ענין המסחר וכל שאר הענינים שבהם עוסק בחיצוניות, אלא — היותו "העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור". ולכאורה: הא גופא הוא נס הכי גדול, והרי אין סומכין על הנס, וא"כ, איך אפשר לדרוש ממנו שני הפכים: הן "פדה" והן "בשלום"?

יד. ומכאן באים לחיבור ב' הפירושים שבפסוק:

כאשר יהודי רוצה לילך בכח עצמו, באמרו, שאינו זקוק לאף א', גם לא להקב"ה כביכול, כיון שביכלתו בכח עצמו לפעול כל מה שצריך לפעול — אזי מתעוררים כל הקושיות: "אתם המעט מכל העמים" וכו' וכו'.

כדי שיוכל להיות הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" — צריכה להיות פעולתו של הקב"ה בענין ד"פדה בשלום", "הקב"ה עוזרו"; ולאחרי כן ישנו גם האופן השני — ש"הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים"⁶⁹, והיינו, שהקב"ה אומר על עצמו שנמצא כמעמד ומצב ד"מלך אסור ברהיטים"⁷⁰, "ברהיטי מוחא"⁷¹, ויש צורך בפעולתו של איש ישראל לפדות את הקב"ה מבין אומות העולם.

וכך מתאחדים גם שני הפירושים ב"כי ברכים היו עמדי" — שגם עניני העולם שהם במצב של מלחמה נגד בני", יתפכו להיות כמו הענינים דתורה וגמ"ח ותפלה עם הציבור, לסייע לענין הגאולה — פדיית גוי ואלקיו⁷².

71) תקו"ז ת"ו (כא, ב. קמד, ב). הובא

בתניא אגה"ת רפ"ז.

72) ע"פ שמואל-ב ז, כג. וראה תו"מ

חכ"ח ע' 19 הערה 63. וש"נ.

66) משלי ג, ו.

67) הל' דעות ספ"ג ורפ"ה.

68) פסחים סד, ב.

69) ברכות לג, ב. וש"נ.

70) ש"ש ז, ו.

טו. וזוהי גם ההוראה בפשטות למטה מעשרה טפחים:

יש כאלו שמעמידים מחיצה, ואומרים, שבשעה שנמצאים בד' אמות של בית־כנסת, בית־מדרש וישיבה, או בכל יום ויום, בשעת התפלה, לימוד התורה וקיום המצוות — אזי שייכים לגמרי להקב"ה; אבל כאשר באים למקום העבודה והפרנסה הגשמית, ולדוגמא: מקום שבו צריך להתייגע בשכל אנושי, כיון שעבודתו היא לחדש בעניני חכמה שאינם שייכים לחכמת התורה אלא הם חכמות חיצוניות — אזי טוען: איזה נתינת מקום יש שם לענין האמונה, ואיזה נתינת מקום יש לחשוב שם אודות אלקות שלמעלה מהטבע ולמעלה מהשכל?! — אדרבה: זה רק יבלבל אותו, כיון שלא יתבונן בשכלו, אלא יסמוך על האמונה; הוא לא יעסוק במסחר, אלא יסמוך על הנס. — הנהגה כזו, טוען הוא, אינה "שלום" בין שני צדדים, שהרי הם שני עולמות נפרדים, היפך ענין האחדות שישנו בעולם.

והמענה לזה:

תושב"כ כוללת ב' הענינים־פירושים הנ"ל בפסוק אחד, כדי להדגיש שהפירוש ד"ה' אחד"⁷³ הוא לא שיש רק אלקה אחד, אבל עדיין יכולה להיות מציאות נוספת שאינה אלקה, אלא אמיתית הענין ד"ה' אחד" הוא — כסיום הפרשה — ש"אין עוד מלבדו"⁷⁴, היינו, שאין מציאות אחרת חוץ מהקב"ה⁷⁵.

וכיון שכן, הרי גם כאשר האדם הולך לעסוק במסחרו, אין לו מפתח לסגור ולומר שהקב"ה נשאר ח"ו מעבר השני של הדלת; הוא השאיר את הקב"ה בבית־הכנסת או בבית־המדרש, ועכשיו, כשמתעסק עם העולם, הרי הוא בעה"ב, והוא זה שיחליט מה ואיך לעשות ולהצליח — כיון ש"אין עוד מלבדו".

ויתירה מזה: אפילו אם ירצה להיות ככל הגוים⁷⁶ — גם אז לא יוכל להצליח, רח"ל, כמבואר בארוכה בקונטרס ומעין⁷⁷ שהחלק של ישראל אינו כמו החלק שיכול להגיע לשאר אומות העולם כו'; כאשר יהודי רוצה שתהי' אכילתו ושתייתו וטיולו ושינתו כו' — יש לו דרך אחת ויחידה בלבד — לקבל זאת ע"י וע"פ התורה.

וזוהי נקודה נוספת בענין ד"בכל דרכיך דעהו": כשם שתובעים

וש"נ.

(73) ואתחנן ו, ד.

(76) ע"פ יחזקאל כה, ח.

(74) שם ד, לה.

(77) מאמר ז ואילך.

(75) ראה גם לקו"ש חל"ה ריש ע' 29.

מיהודי שהתכלית של "כל דרכיך" תהי' "דעהו" — כך גם ההצלחה ב"כל דרכיך" תלוי' בהקדמה ד"דעהו"; כאשר יהודי מתחיל את היום ב"מודה אני לפניך מלך חי וקיים" — אזי נמשך הענין ד"החזרת בי נשמת" באופן שמנצל את הנשמה ע"י הגוף בכל הפרטים כדבעי למהוי. כאשר יהודי רוצה שתהי' מציאות של עולם, ויהיו לו כל צרכיו, מאכלו ומשקהו וכו', כל עשר הענינים שנימנו ברמב"ם (כנ"ל סי"ג) — הרי זה דוקא כאשר ההתחלה היא שידע ש"אין עוד מלבדו", שאין שום דבר חוץ מאלקות;

אלא, כשם שהי' זמן שבו אמר הקב"ה "אנכי הוי' אלקיך", באופן שקיים לעד ולעולמי עולמים, והי' זמן שבו אמר הקב"ה בפעם הראשונה "יהי אור", "יהי רקיע", ומאז "דברך נצב בשמים"⁷⁸ עד היום הזה — הנה כך עלה ברצונו, שעכשיו יכריז יהודי "אנכי הוי' אלקיך", ואח"כ רוצה הקב"ה שיהי' "עוסק בתורה", ואח"כ רוצה הקב"ה שיהי' עוסק בגמ"ח — כולל גם ענין הגמ"ח כפי שמצינו אצל הלל הזקן⁷⁹, שכשהי' הולך לאכול, הי' אומר שהוא הולך לגמול חסד עם העלובה ועני' היא גופו (כפי שמביא רבינו הזקן⁸⁰), וכמו"כ רוצה הקב"ה שירויה פרנסתו בדרך הטבע, ולא באופן שיסמוך על הנס.

וכאשר הליכתו לעסוק בפרנסתו הגשמית, במשרה שבה צריך לפעול עם הרגש הלב או השכל שבמוח, היא מתוך ההקדמה ש"אין עוד מלבדו" — אזי ממשיך מעצמות א"ס ב"ה בשכל שבראש, ברגש שבלב ועד לכח ההליכה שברגל, וכיון ש"מפי עליון לא תצא"⁸¹ ענין שהוא היפך הטוב, להיותו עצם הטוב, וטבע הטוב להטיב⁸², אזי נמשך מטבע הטוב להטיב בטבע הגשמי, שיצליח בלימוד החכמה שעוסק בה — כפי שרואים בפועל, שלפעמים מתייגעים ומתבלבלים מריבוי המחשבות לכאן או לכאן, ולא יכולים לבוא לנקודת האמת בחכמה שעוסקים בה, ולפעמים, כשיש סיעתא דשמיא, הנה מיד בהתחלה הראשונה מכוין אל הנקודה, ומגיע לפתרון הענין שעומד על סדר השקו"ט שלו.

ועד"ז בנוגע לעסק בעניני מסחר, וכל עניני פרנסה באיזה אופן שיהי' — שכאשר התחלת היום היא באמירת "מודה אני לפניך", ואח"כ

(81) איכה ג, לח.

(82) ראה בהגסמן בלקו"ש חכ"ד ס"ע 334

(בהערה).

(78) תהלים קיט, פט. וראה תניא שער

היחוד והאמונה בתחלתו. לקו"ת ר"פ אחרי.

(79) ויק"ר פל"ד, ג.

(80) תניא פכ"ט (לו, א).

בעבודת התפלה שעומד "כעבדא קמי' מרי" 83, מתוך הרגש ש"אין עוד מלבדו" — אזי ההתעסקות ב"הנהג בהן מנהג דרך ארץ" 84, "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך" 85, "אדם חורש כו' וזורע כו'" 84, היא באופן שבעשייתו בדרך הטבע גופא רואה המשכת ברכת ה', ע"ד מ"ש 86 "ויזרע גו' בארץ ההיא (אע"פ שהיתה ארץ קשה) וימצא בשנה ההיא (אע"פ שהיתה שנה קשה) מאה שערים ויברכהו ה'", ובאופן ש"אשר הוא עושה ה' מצליח" 87, גם כאשר בחיצוניות נמצא עדיין בבית-האסורים ברשותו של אינו-יהודי, כסיפור התורה בפרשת היום.

וזוהי ההוראה מהגאולה בחיי היום-יום: אין להתיירא מהעובדה שמוקפים בענינים שמעלימים ומסתירים, ואין להתיירא כיצד יוכל לקבל צרכי ביתו וצרכיו הוא; אם רק יאחזו את עצמו בקיום השו"ע — אזי למרות ש"רבות מחשבות" באופן אחר, הנה "עצת ה' היא תקום" 88, שימלא את השליחות שהטיל הקב"ה על כל אחד מישראל, במקום ובזמן שבו נמצא, כיון שנותנים לו את הכחות הדרושים במקום וזמן זה בשביל לעשות לו ית' דירה בתחתונים, ובאופן ד"פדה בשלום".

* * *

טז. ע"פ האמור לעיל יובנו גם שני סיפורים שסיפר נשיאנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בקשר לגאולה די"ט כסלו:

הסיפור הראשון הוא 89 אודות הזמן של תחילת המאסר, שכאשר היו צריכים להגיע מהמבצר הפטרופבלי ("פעטרפאָוועלסקן קרעפאָסט") למקום החקירה, היו צריכים לעבור דרך נהר קטן, ובא' הפעמים שעברו את הנהר בלילה — כיון שחלק גדול מהחקירה ודרישה הי' נערך בלילה, כדי להטיל אימה ופחד על האסירים הנחקרים — בזמן שהיו צריכים לקדש את הלבנה, וכיון שלא ידע אימתי תהי' לו הזדמנות נוספת לקדש את הלבנה (ואכן נתארך המאסר במשך כמה שבועות), ביקש מהפקיד הממונה על הספינה שיעמידנה, כדי שיוכל לקדש את הלבנה בכוונה והתבוננות מתוך מנוחת הנפש [שהרי הנסיעה בספינה מבלבלת את הכוונה כו', כמובן מהדין שאין מפליגין בספינה ג' ימים קודם השבת, כיון שבעת

87 פרשתנו (וישב) לט, כג.

88 משלי יט, כא.

89 ראה שיחת י"ט כסלו תרצ"ב (לקו"ד

ח"ד תשנב, ב).

83 שבת יו"ד, רע"א.

84 ברכות לה, ב.

85 עקב יא, יד.

86 תולדות כו, יב (ובפרש"י).

ההפלגה בספינה אין דעתו מיושבת עליו⁹⁰, וכמובן, לא רצה הפקיד למלא בקשתו, וצוה שימשיכו לנסוע, וכאשר ראה רבינו הזקן שבקשתו כמ"פ מהפקיד לא הועילה — עמדה הספינה מלכת, וכל ההשתדלויות לא הועילו להזיזה ממקומה. וכאשר הפקיד ראה שאין לו ברירה, שהרי בלאה"כ אין הספינה נוסעת, אמר לרבינו הזקן שמסכים לבקשתו להפסיק את הנסיעה, והורה להפסיק עשיית ההשתדלות להמשך נסיעת הספינה, וכאשר הספינה עמדה ע"פ הוראת הפקיד, אזי קידש רבינו הזקן את הלבנה (ואח"כ המשיכה הספינה בדרכה והביאה אותו למקום החקירה). וידועה השאלה בזה⁹¹: כיון שרבינו הזקן הראה מופת שביכלתו להעמיד את הספינה ע"פ רצונו — למה הוצרך אח"כ להסכמתו של הפקיד להעמיד את הספינה?

בשלמא מה שרבינו הזקן לא התחיל בדרך של נס, אלא ניסה לכתחילה בדרך הטבע — הרי זה כדי שלא להטריח שיצטרכו לשנות סדרי בראשית, כשיש אפשרות לקיים המצוה גם בלאה"כ, ולכן ביקש מהפקיד שיעמיד את הספינה כדי שיוכל לקדש את הלבנה מתוך כוונה; אבל לאחרי שבקשתו לא הועילה, והספינה עמדה ע"פ רצונו של רבינו הזקן — דכיון ש"רצון יראיו יעשה"⁹², רצה הקב"ה למלא את רצונו של רבינו הזקן לקדש את הלבנה — למה הוצרך להסכמתו של הפקיד להפסיק את ההשתדלות לנסיעת הספינה, ואז לא יהי צורך בנס שכבר נעשה; כיון שהספינה עמדה מלכת — הי' יכול לקדש את הלבנה? ומבארים חסידים, שהכוונה בענין התומ"צ שעשייתם לא תהי' מתוך נסי נסים, אלא שתהי' העשי' בטבע העולם⁹³;

הכוונה בלימוד התורה היא — לא כאשר התינוק נמצא במעי אמו, ללא בלבולים כו', שכן, אף שגם אז לומד תורה, אבל אין זה הגדר דמצות תלמוד תורה (ואין מברכים על זה ברכת התורה), כי אם ש"מלמדין אותו"⁹⁴ ("מ'לערנט אין אים אריין"), ואילו עיקר הענין דלימוד התורה הוא — לאחרי שנולד ויוצא לאויר העולם, שיש בו ענינים המבלבלים, צעצועים וכיו"ב, שמרחיקים אותו מהתורה, מלימוד אל"ף-בי"ת, סידור, חומש ואח"כ גמרא, ובמצב כזה יעמוד ויברך "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", וילמד תורה.

93) ראה גם תו"מ חל"א ריש ע' 76.

וש"נ.

94) נדה ל, ב.

90) טושו"ע ואדה"ז או"ח רסרמ"ח.

91) לקו"ד שם תשנג, רע"א.

92) תהלים קמה, יט.

ועד"ז בנוגע לקיום המצוות — שהכוונה היא שיקחו דבר טבעי, צמר גשמי וקלף גשמי, ויעשו מהם ענין שבו יכולים לקיים מצוה: ציצית ותפילין. ועד כדי כך, שבנוגע לחנוכה, ש"מצאו .. פך אחד של שמן .. ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"⁹⁵, מצינו כמה פלפולים כיצד היו יכולים לקיים מצוות הדלקת המנורה בביהמ"ק ע"י שמן של נס, בה בשעה שקיום המצוה צריך להיות בשמן טבעי דוקא, ולא בשמן של נס⁹⁶.

ועד"ז בנדו"ד, שכאשר רבינו הזקן רצה לקדש את הלבנה, הנה אע"פ שהספינה עמדה מלכת, לא קידש רבינו הזקן את הלבנה בשעה שעמדה מצד הנס, אלא דוקא כאשר הספינה יכולה לנסוע, והפקיד מסכים להעמיד את הספינה.

וכללות ההוראה בזה — כאמור לעיל — שענין של תומ"צ צריך להיעשות באופן טבעי, ולא ע"י נס.

יז. ועד"ז ישנו הסיפור בנוגע לענין הגאולה:

ובהקדמה — שהגאולה באה לאחרי שרבינו הזקן ישב במאסר כו"כ ימים — נ"ג ימים, ונעשו כמה השתדלויות בדרך הטבע (כפי שמספר רבינו נשיאנו בארוכה בלקוטי דיבורים די"ט כסלו⁹⁷), עד שנפעל ענין הגאולה — "פדה בשלום נפשי".

ומספר רבינו נשיאנו⁹⁸, שלאחרי כן שאלו גדולי ישראל את רבינו הזקן: הרי הי' יכול לפעול את הגאולה באופן נסי, וא"כ, למה ציער רבים מישראל במשך ימים רבים, בה בשעה שהי' יכול לפעול הענין ד"פדה בשלום" ע"י העברת היד על המצח⁹⁹? ...!

והשיב רבינו הזקן⁹⁹: "הלא יעקב אבינו בודאי הי' יודע להמתיק הדינין, ועכ"ז אמר אכפרה פניו במנחה¹⁰⁰ .. שצריך גם מנחה שלוחה לעשו".

ולכאורה אינו מובן: מהי השייכות של יעקב ועשו לענין הגאולה? ומדוע באמת היו צריכים לצער את בני", בה בשעה שהי' בכחו של רבינו הזקן לשחרר את עצמו באופן נסי, במהירות, וללא כל הענינים שהיו בדרך הטבע? ! — והרי כאן לא שייך התירוץ שענין של מצוה צריך להיעשות

(98) שם כט, א. וראה גם תו"מ —

(95) שבת כא, ב.

(96) ראה "רשימות" חוברת קעד ע' 7 רשימת היומן ע' שח ואילך.

(99) כ"ה במכתב אדה"ז — אג"ק שלו

ואילך. רש"ג.

ח"א ע' קמא.

(97) לקו"ד ח"א יז, א ואילך.

(100) וישלח לב, כא.

באופן טבעי דוקא, שהרי כאן מדובר אודות ענין של גאולה, ולא אודות קיום מצוה פרטית.

יח. ויובן בהקדם הביאור בנוגע ליעקב ועשו (שנזכר במענה של רבינו הזקן) — דלכאורה אינו מובן:

איתא בגמרא במסכת מגילה¹⁰¹, שהכלל "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו", הוא רק "בצדיק שאינו גמור", אבל "צדיק גמור", אין לו מה להתפעל מרשע אפילו כשהשעה משחקת לו.

וטעם הדבר — כי, מי שהוא בעצמו טהור וקדוש לגמרי, ללא אחיזה ללעו"ז כלל, אזי ביכלתו לילך ולפעול כל מה שברצונו, כיון שהעולם — ההעלם וההסתר — אין לו במה להיתפס ולהיטפל אליו; אבל כאשר יש אצלו נקודה, חלק מחייו, שעדיין אינו מבורר ומזוכך, הנה ע"י נקודה זו יכול הלעו"ז להתגנב ("אריינכאפן זיך") ולהגיע גם לשאר החלקים שבגופו.

וע"ד המדובר לעיל (ס"ח) בנוגע לענין הטהרה ע"י טבילה במקוה [ולהעיר שענין הטהרה קשור עם ענין הגאולה, כמובן מדברי המשנה במסכת יומא¹⁰² שמביאה מ"ש בנבואת יחזקאל¹⁰³ "וזרקתי עליכם מים טהורים", וכמובן גם מהברייתא דר' פנחס בן יאיר¹⁰⁴ אודות סדר ההשתלשלות ש"טהרה מביאה לידי כו"י" עד ל"תחיית המתים (ש)בא ע"י אליהו הנביא", מבשר הגאולה], שצריך להטביל את כל הגוף ב"מי הדעת הטהור"¹⁰⁵ — הנה כן הוא בנדו"ד:

כדי שיהי' אפשר להתגרות ברשע, אפילו כאשר השעה משחקת לו, ולומר: "גירא בעיני דסטנא"¹⁰⁶ — הרי זה רק כאשר כל הענינים אצלו הם בשלימות, כך, שהלעו"ז אינו יכול להיטפל ("צו-טשעפען זיך") על דבר מה; אבל כאשר הלעו"ז יכול להשיב על הטענה "טול קיסם מבין שיניך" ולומר "טול קורה מבין עיניך"¹⁰⁷ — אזי צריך לחשוב ולהתבונן מה לעשות, ובאיזה אופן ללחום עמו כו'.

ובנדו"ד — בנוגע ליעקב ועשו: אע"פ שעשו הי' אז במעמד ומצב דרשע שהשעה משחקת לו, הרי מצד זה שהנהגת יעקב היתה באופן ש"עם לבן גרתי, ותרי"ג מצוות שמרתי"¹⁰⁸, והי' במעמד ומצב של שלימות,

(105) רמב"ם הל' מקואות בסופן.

(106) ראה סוכה לח, רע"א.

(107) ב"ב טו, ב. וש"נ.

(108) וישלח לב, ה ובפרש"י.

(101) ו, ב.

(102) בטופה (פה, ב).

(103) לו, כה.

(104) סוטה בסופה.

כמ"ש¹⁰⁹ "ויבוא יעקב שלם", "מטתו שלימה"¹¹⁰, ועד שהי' מוכן כבר ללכת אל הגאולה האמיתית שאין אחרי' גלות¹¹¹ — הרי זה ע"פ דין הנגלה בדוגמת דברי הגמרא בנוגע ל"צדיק גמור", שאין לו מה להתיירא כו'.

וא"כ, מדוע הוצרך להתעסק עמו ולחפש דרכים כיצד לרצותו כו', "אכפרה פניו" ("צאצקען זיך מיט אים") — בה בשעה שהי' יכול לילך לדרכו, מבלי להתפעל כלל מעשו, גם כאשר בא עם ארבע מאות איש?! והמענה לזה — שאף שיעקב מצדו הוא "שלם", ויכול כבר לילך לגאולה, הנה נוסף לכך ש"הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו"¹¹², הרי התכלית היא שהגאולה תהי' באופן ד"פדה בשלום" דוקא, ולכן צריך להיות הענין ד"אכפרה פניו", כדי להפוך את האויב ושונא שגם אצלו יהי' הענין ד"וירץ גו' וישקהו"¹¹³, וכמ"ש¹¹⁴ "גם אויביו ישרים אתו" (כולל גם הפירוש ד"ישרים" מלשון שלימות¹¹⁵), שיפעל בו שלימות), והיינו, שתהי' הגאולה באופן ד"אז אהפוך אל עמי שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד"¹¹⁶.

יט. ועד"ז בנוגע לגאולת רבינו הזקן:

אע"פ שרבינו הזקן הי' יכול לפעול יציאה מן המאסר וגאולה שלימה באופן נסי — הרי התכלית שלו היתה לסלול דרך לכל בני"דורותיו אחרי' "עד היום האחרון" (כדרשת חז"ל¹¹⁷ על הפסוק¹¹⁸ "עד הים האחרון"), עד ביאת משיח צדקנו, ולהורות דרך העבודה — שהכוונה אינה לשרוף את העולם, או לפעול בו באופן מקיף (כהלשון בלקו"ד הנ"ל¹¹⁹), ע"י העברת היד על המצח כו', אלא דוקא באופן ד"אכפרה פניו במנחה", ולמצוא את הדרך לפעול הענין ד"וישקהו", שגם עניני העולם שבתחילה הפריעו לאלקות, קדושה ואור, ואפילו נקיות, הנה גם הם יסייעו לעשות את העולם נקי וזך, מואר וקדוש, ועד — "ושכנתי בתוכם", דירה לו ית' בתחתונים.

וזוהי כללות ההוראה דתורת החסידות:

(109) שם לג, יח.	(114) משלי טז, ז.
(110) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא.	(115) ראה גם לקו"ת ראה ל, ג. ובכ"מ.
וראה פסחים נו, א. תו"כ בחוקותי כו, מב.	(116) צפנ"ג, ט. וראה רמב"ם הלי' מלכים ספ"א.
ספרי ואתחנן ו, ד. האזינו לב, ט.	(117) ספרי ופרש"י עה"פ.
(111) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח.	(118) ברכה לד, ב.
(112) שם, יג.	
(113) שם, ד.	

לא רק ענין של תומ"צ צריך להיות נפעל בדרך הטבע, אלא אפילו הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם",

הרי אע"פ שהגאולה עצמה היא באופן נסי דוקא, כפי שפוסק הרמב"ם בהל' מלכים¹¹⁹: "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות .. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה' וכו'", שזהו באופן נסי — הנה ההכנה לגאולה, שבוזה נכלל גם הענין דיפוצו מעינותיך חוצה,

— כידוע¹²⁰ המענה על שאלת הבעש"ט אימתי קא אתי מר, מתי תבוא הגאולה ע"י משיח צדקנו: לכשיפוצו מעינותיך חוצה, וכפי שכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אביו של רבינו נשיאנו, מבאר בשיחה (שכבר נדפסה⁶) שעיקר הענין דיפוצו מעינותיך חוצה התחיל לאחרי המאסר בפטרבורג —

צ"ל דוקא באופן של עבודה פנימית, לשנות את עניני העולם בפנימיותם, ולפעול שהטבע עצמו יהי' למעלה מן הטבע, שלכן היתה גם הגאולה של רבינו הזקן באופן כזה (לא רק בנוגע לקיום מצוה, כבסיפור שהגוי הסכים להעמיד את הספינה כו') — שהגוי חותם על השחרור של רבינו הזקן, ונותן רשות להפיץ את המעיינות גם חוצה.

וע"י הפצת המעיינות חוצה, ובאופן שהלימוד מביא לידי מעשה, שתהי' ההליכה בדרכי החסידות — ממשיכים ופועלים את הגאולה האמיתית והשלימה באופן נסי, למעלה מדרך הטבע לגמרי, מן הקצה אל הקצה, כך שמהחושך כפול ומכופל דעקבתא משיחא, הנה "ברחמים גדולים אקבצך"¹²¹, ומתעוררים ברגע שלאח"ז בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "הוא אליקינו", ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה. ואח"כ צוה לנגן הניגון "אבינו מלכנו"].

* * *

כ. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה קטנתי מכל החסדים וגו'.

* * *

119) ש.ס. ובכ"מ).
120) אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ישעי' נד, ז.

כא. הסדר הוא שבכל י"ט כסלו עורכים חלוקת הש"ס¹²² — סיום על הש"ס שחילקו בי"ט כסלו דאשתקד, והתחלת החלוקה על השנה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה.

ובודאי ישתתף בזה כל אחד, ע"י שיקח מסכת, על מנת ללמדה ולסיימה לא יאחר מי"ט כסלו הבע"ל, וכמבואר באחרונים¹²³ שע"י ההשתתפות בחלוקת הש"ס הכללי הרי זה נחשב כאילו למד כל הש"ס כולו במשך שנה ז'¹²².

מסתמא יחלקו את הכרטיסים כו', כדי שימשך בענין של כתיבה בפועל.

וכפי שמצינו בנוגע לכמה ענינים, ואפילו בנוגע לדבר ה' ע"י עבדיו הנביאים, שבכמה נבואות צוה הקב"ה שהנביא יעשה פעולה בגשמיות ויבאר שפעולה זו מורה ומרמזת על המאורעות שיבואו לאח"ז, והביאור בזה — בדברי הראשונים¹²⁴ — שהקשר עם פעולה גשמית מבטיח אשר מבלי הבט על כמה הרפתקאות כו'¹²⁵, יומשך בפועל הענין כפשוטו.

ועד"ז בכל ענין של תומ"צ, שכאשר מקשרים אותו מיד עם ענין של פועל, הרי זה מהוה תוספת נתינת-כח להתגבר על הקשיים והפיתויים של ה"אל זר" אשר בקרבך, "זה יצה"ר"¹²⁶.

ובנדוד — ללמוד בשמחה וטוב לבב, ולסיים בעתו ובזמנו, ועי"ז — לסיים את כללות הש"ס עם כל המשתתפים בחלוקה זו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני", ואח"כ ניגון אדמו"ר מהר"ש ("לכתחילה אריבער").]

* * *

כב. אע"פ שע"פ דברי הגמרא בפירוש הפסוק "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי", יש בו ג' עניני עבודה: "העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור", שעל ידם נעשה הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" — אעפ"כ, בנוגע לגאולתו של רבינו הזקן הקשורה עם הפסוק "פדה בשלום נפשי" [כמ"ש באגרת שליו "כשקריתי בס' תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי, קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו, יצאתי

לך לך יב, ו. לבוש על הרקאנטי לך לך שם.

(125) ע"פ לשון חז"ל — קידושין לג,

סע"ט. ב"ר פע"ו, ב.

(126) שבת קה, ב.

(122) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד

סל"ג (תו"מ חל"ה ע' 278). וש"נ.

(123) נסמנו באג"ק ח"ד ע' קכו בהערה.

(124) ראה דרשות הר"ן דרוש ב. רמב"ן

בשלוש כו"ן], הנה מכל ג' ענינים הנ"ל, הי' בפועל רק אמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי".

[ההכנה לענין ד"פדה בשלום" היתה אמנם משך זמן לפני"ז, כפי שמוכח מהסיפורים⁹⁷ בנוגע לפעולות שנעשו בדרך הטבע, ועד"ז בנוגע לפעולות הרוחניות כו'; אבל, בנוגע לגאולה עצמה — החל מהבשורה טובה על הגאולה, שלהיותה דבר מלך אשר "אין להשיב"¹²⁷, נחשבת לענין שכבר נעשה בפועל — מדגיש רבינו הזקן במכתבו את הקשר עם אמירת הפסוק "פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי"].

ובפשטות, הנה אמירת הפסוק "פדה בשלום גו" אינה בגדר "העוסק בתורה", וגם לא "העוסק בגמ"ח", וגם לא "מתפלל עם הציבור": אין כאן "מתפלל עם הציבור" — שהרי בשעה שאמר תהלים בהיותו במאסר הי' יחיד בחדרו, ומה גם שאין זה ענין של תפלה.

ואין כאן "העוסק בגמ"ח" — שהרי באותה שעה לא הי' בחדרו מישהו זולתו שיוכל לגמול עמו חסד.

וכמו"כ בנוגע ל"העוסק בתורה" — הנה אע"פ שאמירת תהלים אצל רבינו הזקן היתה בודאי מתוך התבוננות בפירוש המילות, הרי זה ע"ד שמצינו באחרונים¹²⁸ בנוגע לדברי הגמרא¹²⁹ "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" — דלכאורה אינו מובן¹³⁰: הרי מקרא מגילה עצמו הוא תלמוד תורה? — כי, בערך ללימוד התורה בעיון ובהעמקה, הנה "מקרא מגילה" לא נחשב לענין של תלמוד תורה, ולכן כאשר מפסיק ממשנתו בהעמקה ובהסברה בשביל מקרא מגילה, הרי זה נחשב לביטול תורה, ומזה מובן גם בנדו"ד, שאמירת תהלים של רבינו הזקן בפירוש המילות ובדביקות כו', אינה מגעת לאופן שבו הי' "עוסק בתורה".

ולכאורה: איך מתאים כללות הענין שרבותינו נשיאינו במאמרי י"ט כסלו מקשרים את ענין הגאולה עם דרשת חז"ל על הכתוב "פדה בשלום נפשי" (על יסוד האגרת של רבינו הזקן שמקשר את גאולתו עם פסוק זה), "כל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור .. כאילו פדאני כו"ן¹³¹ — בה בשעה שהענין שהביא את הגאולה בפועל הוא לא הענין ד"העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור"?

(130) ראה רש"ש ויד דוד למגילה שם.

(131) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד ס"ז (ת"מ חל"ה ע' 255).

(127) אסתר ח, ח.

(128) ראה שו"ת בית אפרים חאו"ח

סס"ח. וראה גם לעיל ע' 158. וש"נ.

(129) מגילה ג, א.

כג. ויש לבאר תחילה כללות הענין דאמירת תהלים:

ענינו של ספר תהלים הוא — "שירות ותשבחות", כדברי הגמרא במסכת ברכות¹³² בנוגע לסדר ההנהגה של דוד המלך, הזמנים שהי' עוסק בדברי תורה (כולל גם "לטהר אשה לבעלה", וכדברי המפרשים¹³³ שאשה ובעלה קאי על כנס"י והקב"ה), והזמנים שבהם הי' עוסק "בשירות ותשבחות" — "חצות לילה אקום להודות לך"¹³⁴; והרי "שירות ותשבחות" הו"ע של תפלה — תפלה של כללות ישראל, שאמרה דוד בשם כל אחד ואחת מישראל¹³⁵.

וביחד עם זה, הרי ספר תהלים הוא א' מעשרים וארבעה ספרים שבתורה¹³⁶, היינו, שנעשה חלק מתורה. ועוד זאת, כדאיתא במדרש תהלים¹³⁷ על הפסוק¹³⁸ "יהיו לרצון אמרי פי", שביקש דוד — ונתמלאה בקשתו¹³⁹ — ש"יהיו קורין בהם ונוטלין עליהן שכר כנגעים ואהלות". ונמצא, שהענין דאמירת תהלים הו"ע של תפלה כפי שקשור עם תורה, והיינו, שעושים מתפלה תורה ומתורה תפלה¹⁴⁰.

כד. ובהקדם כללות החילוק בין תפלה לתורה:

תפלה — הו"ע של עבודת האדם, שלכן איתא בזהר¹⁴¹ על הפסוק¹⁴² "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", "סולם דא צלותא", כי, ענין התפלה הוא באופן שההתחלה היא מתכלית השפלות, "מוצב ארצה" — כפי שהאדם הוא בשעה שניעור משנתו, אפילו קודם שנטל את ידיו, שאז שורה טומאה על אצבעותיו עכ"פ¹⁴³, ואעפ"כ אומר מיד "מודה אני לפניך", שזוהי התחלת התפלה.

ובתפלה גופא ישנם ד' השליכות שבסולם התפלה¹⁴⁴, החל מ"הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו"¹⁴⁵ — שבזה לא ניכר עדיין יחודם של בני", כיון שזוהי דרגא בתפלה ששייכת גם לאומות העולם,

(140) ראה גם לעיל ס"ע 190. וש"נ.
 (141) ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).
 (142) ויצא כח, יב.
 (143) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"ג ס"ב. וש"נ.
 (144) סידור האריז"ל בתחלתו. כתהאריז"ל במקומות המקבילים. לקו"ת בשלח ב, ב. סה"מ תרס"ח ע' ה ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב שיט, ב ואילך. סה"מ תש"ח ע' 80 ואילך. ועוד.
 (145) דברי הימים"א טז, ח.

(132) ג, ב ואילך.
 (133) ראה אור המאיר ס"פ בא, ובמגילת רות ע"הפ ויאמר לגואל גו' (יז, ב — בדפוס וארשא תרמ"ג). וראה גם התוועדויות תשמ"ו ח"ד ע' 60. ועוד.
 (134) תהלים קיט, סב.
 (135) ראה שהש"ר פ"ד, ד (בתחלתה).
 (136) ראה ב"ב יד, סע"ב.
 (137) בתחלתו. יל"ש שם רמו תריג. תרעח.
 (138) תהלים יט, טו.
 (139) ראה סיפורי חסידים (לרש"י זויין) — תורה פ' נצבים ס"ע 519 ואילך.

ובמצב כזה מתחיל יהודי ברגע שניעור משנתו וצריך לבנות את עצמו, כדאיתא בשו"ע¹⁴⁶ "שבכל יום נעשה האדם ברי' חדשה", וכיון שכל ענינו צריך יהודי להשיג ע"י עבודתו (כדי שלא יהי' בבחינת "נהמא דכיסופא"¹⁴⁷), הנה בכל יום מתחיל מחדש "שלא עשני גוי", היינו, שמתחיל לצאת ("ארויסקריכן") ממעמד ומצב זה — בבחי' "פדאני .. מבין אומות העולם",

ולאחרי התחלת התפלה באמירת "הודו גו' הודיעו בעמים עלילותיו", הולך ומתעלה ל"ברוך שאמר", שזוהי ברכה בשם ומלכות, וממשיך לילך מדרגא לדרגא בתפלתו בעילוי אחר עילוי, עד שמגיע לשליבה העליונה, הרביעית, שזוהי תפלת שמונה-עשרה, כנ"ל במאמר¹⁴⁸ שאז עומד בכריעה והשתחוי' "כעבדא קמי' מרי"⁸³, שאינו מציאות לעצמו כלל, עד כדי כך שגם דיבור התפלה אינו הדיבור שלו, כי אם "אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך"¹⁴⁹.

ואילו בתורה הסדר הוא להיפך — שזהו ענין שנמשך מלמעלה למטה:

תורה היא תורתו של הקב"ה — "ואהי' אצלו גו' שעשועים"¹⁵⁰, "ונעלמה מעיני כל חי"¹⁵¹, ואח"כ — "וירד הוי' על הר סיני"¹⁵², ו"נתן לנו את תורתו", ועד שנמשכה וירדה גם לקטנים שבישראל בהתחלת החינוך שלהם ע"י לימוד "קמץ א' אָ", שזה קשור עם ה"קמץ א' אָ" שבתבת "אנכי" שבתחלת עשרת הדברות¹⁵³.

והגע עצמך:

כללות עשה"ד נכללים בדיבור הראשון שמפי הגבורה שמענו¹⁵⁴, וכללות הדיבור הראשון נכלל בתיבה הראשונה — "אנכי", שנכללת באות הראשונה¹⁵⁵, שהיא ראש התיבה שכוללת את כל התיבה (דכשם שהראש כולל את כל האברים, כך גם ראש התיבה כוללת את כל התיבה) — אות אלף בניקוד קמץ ("קמץ א' אָ").

(146) אדה"ז או"ח רס"ו.

(147) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג.

(152) יתרו י"ט, כ.

(153) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ ח"ז ע' קמו. סה"ש תש"ג ע' 144.

(154) מכות כד, רע"א. וש"נ.

(155) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ה ע'

.382

לקו"ת צו ז, רע"ד. ובכ"מ.

(148) פ"ז (לעיל ע' 243 ואילך).

(149) תהלים נא, יז.

(150) משלי ח, ל.

(151) איוב כה, כא.

והתחלת הלימוד של קטן בישראל — ב"קמץ א' אָ" ד"אנכי" שכולל כל התורה כולה לעמקה לכל עניני!

ענין זה יכול להיות רק בתורתו של הקב"ה, ורק מצד הגדר דנמנע הנמנעות¹⁵⁶ — לחבר את תכלית העומק שבכללות התורה, מעלה שאין למעלה הימנו, עם תחילת הלימוד של קטן בישראל, מטה שאין למטה הימנו. וזהו כללות ענין התורה — שמצד עצמה היא למעלה מהעולם, כמארז¹⁵⁷ "אלפים שנה קדמה תורה לעולם", וכאמור, "ואהי' אצלו גו' שעשועים"; ואעפ"כ ירדה למטה — לא רק בשמים (ואדרבה: "לא בשמים היא"¹⁵⁸), אלא ניתנה בארץ דוקא, ובארץ גופא — לא בארץ ישוב, מקום ישוב לבני-אדם, אלא במדבר דוקא, ולא רק מדבר סתם שאינו אלא שלילת דירת אדם, אלא מדבר שהוא היפך מדירת אדם — "במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים"¹⁵⁹; ודוקא במקום כזה, תחתון שאין למטה הימנו, ניתן תכלית העילוי — "אנא נפשי כתבית יהבית", שזהו הר"ת ד"אנכי" (כדאיתא בגמרא במסכת שבת¹⁶⁰).

כה. ובתורה גופא יש ב' לימודים — נגלה דתורה ופנימיות התורה: הלימוד השייך לכל אחד ואחד הוא לימוד נגלה דתורה — "הוויות דאביי ורבא", שנקרא בגמרא¹⁶¹ בשם "דבר קטן" בערך "מעשה מרכבה", כי, אע"פ שזוהי חכמתו של הקב"ה, שהיא "נעלמה מעיני כל חי", הרי זה כפי שירדה למטה שנתלבשה בדברים גשמיים, הוויות העולם כו', ועד לטענות כאלו (כלשון רבינו הזקן בתניא¹⁶²: "כשיטעון ראובן כך וכך... ושמעון כך וכך") שבהכרח שא' מהן היא טענה של שקר, ואעפ"כ, מתלבשת בזה חכמת התורה לברר איזו טענה היא אמת ואיזו טענה היא שקר, ולפסוק את הדין.

ומובן, שבשביל זה יש צורך במישהו שיש לו שייכות לענינים אלו... וכידוע הסיפור שסיפר רבינו נשיאנו¹⁶³ אודות המלאכים שמוצאים "פֶּאָנטאָפֶל" ("נעל-בית") בגן-עדן, שאינם יודעים מה זה, עד שמסבירים להם שישנו ענין של רגל גשמי ונעל גשמי, ויש ביכלתו של יהודי להעלותם לגן-עדן (כמבואר בארוכה בשיחה זו).

158) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

159) עקב ח, טו.

160) קה, א (לגירסת הע"י).

161) סוכה כח, א. וש"נ.

162) פ"ה.

163) סה"ש תרצ"ט ע' 308 ואילך. וש"נ.

156) ראה שו"ת הרשב"א ח"א סתי"ח.

הובא ונת' בס' החקירה להצ"צ לד, ב ואילך. ובכ"מ.

157) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח,

ב. תנחומא פרשתנו (וישב) ד. וש"נ. זח"ב

מט, א.

וכיון שכן, הרי מובן ריחוק הערך דלימוד זה לגבי לימוד פנימיות התורה שאינה מתלבשת בטענות של שקר לברר מה שקר ומה אמת כו'.

ובמכ"ש ממה שמצינו אפילו בנגלה דתורה, שר' זירא צם מאה¹⁶⁴ (או ארבעים¹⁶⁵) תעניות לשכוח תלמוד בבלי כדי שיוכל ללמוד תלמוד ירושלמי, כיון שהסדר של קושיות, שקו"ט ופלפול שבתלמוד בבלי, שנקרא "במחשכים הושיבני"¹⁶⁶, הפריע לישרות הסברות באופן הלימוד שהי' מקובל אצל חכמי ארץ ישראל (תלמוד ירושלמי); ועאכו"כ בלימוד הנגלה בערך ללימוד הנסתר, פנימיות התורה.

וכמבואר ברע"מ פ' נשא¹⁶⁷ שפנימיות התורה נקראת בשם "אילנא דחיי", ואילו לימוד נגלה דתורה נקרא "אילנא דטוב ורע",

וכפי שמבאר רבינו הזקן¹⁶⁸ הפירוש בזה — שבודאי שניהם (הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה) הם חכמתו של הקב"ה, אלא, שפנימיות התורה, כיון שלא נתלבשה בטענות של שקר וכיו"ב כדי לבררם כו', אלא הבירור נעשה בדרך ממילא [ע"ד אופן הבירור בימי שלמה, כש"קיימא סיהרא באשלמותא¹⁶⁹, שלא הי' צריך למלחמה כו', אלא כל ניצוצות הקדושה שהיו שייכים אליו, הובאו אליו ברצון הטוב של אומות העולם¹⁷⁰], הי"ה שייכת ל"אילנא דחיי" בלבד;

ואילו נגלה דתורה (וביחוד תלמוד בבלי) שיש בה קושיות ומחלוקות וכו', ועד שיורדת להתלבש גם בטענות של שקר וכו' — הי"ה נקראת "אילנא דטוב ורע", ע"ש התלבשותה בעומק בטוב ורע כו', לברר את הענינים שאינם ע"פ האמת.

כו. והנה, במשך זמן ארוך הי' הסדר שנגלה דתורה ופנימיות התורה הם שני לימודים בפני עצמם: ישנו זמן דלימוד נגלה דתורה, וישנו זמן דלימוד פנימיות התורה;

ועד שבנוגע לבנ"י גופא — הנה לנגלה דתורה היו שייכים כל בנ"י (כנ"ל), אבל בנוגע לפנימיות התורה, מבואר באגה"ק¹⁶⁸ שבדורות הראשונים "כל חכמת הקבלה היתה נסתרה בימיהם ונעלמה מכל תלמידי חכמים, כי אם ליחידי סגולה", ואח"כ "חשף הוי' זרוע קדשו"¹⁷¹ (כפי

164) זח"א קנ, רע"א. רג, א"ב. רכה, סע"ב. ועוד. וראה גם שמור"ר פט"ו, כו.
170) ראה תו"א בראשית ה, סע"ד ואילך. לקו"ת במדבר ד, א. ובכ"מ.
171) לשון הכתוב — ישעי' נב, יו"ד.

164) ב"מ פה, סע"א.
165) גירסת הרש"ל (נעתק עה"ג שם).
166) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.
167) זח"ג קכד, ב.
168) תניא אגה"ק סכו.
169) זח"ג קכד, ב.

שכותב כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁷²) בהתגלות האריז"ל שלמד פנימיות התורה עם תלמידיו — יחידי סגולה — וצוה עליהם לגלותה ולהפיצה, ובלשון רבינו הזקן: "וכמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה", כמ"ש ר' חיים וויטאל בהקדמה לשער ההקדמות¹⁷³ בנוגע לכל הטענות שישנם נגד לימוד והפצת פנימיות התורה, שעי"ז מאריכים את הגלות ומונעים רח"ל את הגאולה (כמבואר שם בארוכה, מיוסד על דברי הזהר).

ובזה גופא היו חילוקי דרגות באופן גילוי "זאת החכמה": בתחלה הי' הלימוד באופן שאינו שייך ואינו בדוגמת לימוד נגלה דתורה;

ועד שהגיע הזמן שהוצרך להיות הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה" (כדברי הבעש"ט באגרת הקודש הידועה, כנ"ל סי"ט) — החל מענין ה"חוצה" כפי שהוא באדם עצמו, שזהו ענין ההבנה וההשגה, שהוא "חוצה" מעצם הנפש¹⁷⁴:

עצם הנפש נמצאת באדם תיכף ומיד ברגע צאתו לאויר העולם, ועוד לפני זה — כדברי הגמרא¹⁷⁵: "נשמה מאימתי ניתנה באדם .. משעת יצירה .. משעת פקידה", ולאח"ז ישנה גם ההמשכה וההתגלות בנוגע לענין ההבנה וההשגה, שיש בזה כמה דרגות, החל מגיל י"ג שנה (שהרי קטן אינו בר דעה¹⁷⁶), שאז נמשך מעצם הנפש "חוצה" — להבנה והשגה בשכל במוח שבראש.

ועד"ז בנוגע להפצת המעיינות חוצה:

מעייין הוא מקור מים חיים. וענינו בתורה — פנימיות התורה (שהרי הפנימיות שבכל דבר היא המקור של החיצוניות), שזהו המעייין שבתורה, שממנו נתפשט עלי חוצות החיצוניות והנגלה שבתורה.

ובבוא הזמן שהוצרך להיות "יפוצו מעינותיך חוצה" — שגם אז הי' יכול להיות באופן של ב' לימודים בפני עצמם — פעל רבינו הזקן, שלימוד פנימיות התורה יהי' (לא כדרך לימוד הקבלה בדורות שלפניו, אלא) כמו לימוד נגלה דתורה — באופן של הבנה והשגה ושקו"ט ע"י דוגמאות ומשלים מכחות הנפש ומעניני העולם, כפי שנתבאר בארוכה בתורת חסידות חב"ד;

174) ראה לקו"ש ח"כ ע' 181 הערה 14.

175) סנהדרין צא, ב.

176) ראה יומא מג, א. חגיגה ב, ב. וש"נ.

172) קונטרס תורת החסידות ע' ז. ולאח"ז

באג"ק שלו ח"ד ע' שיג.

173) נדפסה ג"כ בהוספה לקונטרס עה"ח.

וכן לאידך, שלימוד נגלה דתורה יהי' חדור בלימוד פנימיות התורה — כפי שפירש בנו של הרב המגיד בהתחלת כל תושבע"פ: "מאימתי קורין את שמע" — מלשון אימה ויראה¹⁷⁷, היינו, שלימוד התורה צריך להיות "באימה וביראה וברתת ובזיע"¹⁷⁸, ובשביל זה צריך ללמוד את הענינים המביאים לאהבת ה' ויראת ה' באופן של הבנה והשגה בחכמה בינה ודעת, כדברי הרמב"ם בהלכות יסודי התורה¹⁷⁹: "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו כו' ויראה מהן חכמתו כו' מיד הוא אוהב כו' ומתאוה כו' לידע כו'"; ובאופן כזה מתחיל ללמוד תושבע"פ שמבארת תושב"כ לאמיתתה ולבורי' ולעומקה.

וזהו הענין ד"פדה בשלום" כפי שהוא בתורה — שנעשה שלום בתורה גופא בין פנימיות התורה, אילנא דחיי, לנגלה דתורה, אילנא דטו"ר, ומזה נמשך אח"כ גם שלום בעולם, החל מ"עולם קטן זה האדם"¹⁸⁰, שלום בין נפש האלקית לנפש הבהמית,

— כפי שמבאר רבינו הזקן בדרושים שבלקו"ת פ' מטות¹⁸¹ בפירוש דברי הגמרא במסכת סנהדרין¹⁸²: "כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה", שהשלום בפמליא של מטה הוא בנוגע למלחמה שבין נפש האלקית ונפש הבהמית — ועד לענין ד"פדה בשלום" כפי שהוא בנגלה דתורה כפשוטו — "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם",

שזוהי כללות עבודת בני", שצריכים לפעול גם באומות העולם (ששלטונם וחיותם מהע' שרים, כמבואר בהמאמר¹⁸³ המדריגה שבזה) כפי שהם (לא במעמד ומצב של קליפה ששומרת את הפרי, כפי שהי' קודם החטא, כמבואר בשל"ה¹⁸⁴, אלא) במעמד ומצב של שבעים זאבים⁶⁵ שביניהם נמצאים קוב"ה ובנ"י ("לי ולבני") בגלות — שיהי' הענין ד"פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", ובאופן של פדי' בשלום, היינו, שתשאר מציאותם של אומות העולם, אלא ש"אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד" (אף שגם אז יהיו נקראים בשם "זרים", כמ"ש¹⁸⁵

177) ראה סה"ש תש"ד ע' 66. וראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ד ס"כ (תו"מ ח"י ע' 242). וש"נ.

178) ברכות כב, א. וש"נ.

179) רפ"ב. וראה אג"ק חכ"ג ע' רפא.

לקו"ש חכ"ג ע' 86 הערה 49. תו"מ סה"מ באתי לגני ח"ב ע' תלט.

180) תנחומא פקודי ג. ועוד.

181) פו, ד.

182) צט, ב.

183) פ"ה (לעיל ע' 239 ואילך).

184) יט, ב ואילך. הובא בסוף המשך

ד"ה פדה בשלום די"ט כסלו תש"ד (סה"מ

תש"ד 139 ואילך). ועוד.

185) ישעי' סא, ה.

"ועמדו זרים ורעו צאנכם", אבל רק בערך לבני", בדוגמת הקליפה שהיא קשורה עם הפרי, ועד שהיא גם בגדר אכילה, כמבואר בסיום ששה סדרי משנה פרטי הדינים שבזה¹⁸⁶).

כזו. וההכנה לזה היא ע"י ג' הענינים ד"העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור" — כמודגש בתקנות שרבינו הזקן קישר עם ענין הגאולה:

בסיום הקונטרס אחרון שבתניא כותב רבינו הזקן¹⁸⁷: "גם לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה" — שזהו"ע העסק בתורה.

וממשיך שם: "וכאור"א מהלומדים הנ"ל יגמור לעצמו בכל שבוע התמניא אפי שבתהלים קי"ט" — ענין התפלה, וכמודגש גם בהמשך הענין שם בנוגע לענין השבת, ש"פנימית השבת היא הכוונה בתפלת השבת.. וזו היא בחי' זכור", וכידוע שענין השבת של כל ימי השבוע הו"ע התפלה¹⁸⁸.

והתחלת האגרת, "הוכיח תוכיח את עמיתך"⁴⁸ אפילו מאה פעמים¹⁸⁹ — הו"ע ההתעסקות בגמ"ח:

ובהקדם הידוע¹⁹⁰ בפירוש דרשת חז"ל "אפילו מאה פעמים", שאין הכוונה להגביל את החיוב ד"הוכח תוכיח" למאה פעמים בלבד, ולא יותר, אלא הכוונה היא רק להורות על ריבוי הפעמים בדרך גוזמא.

ולכן לא יוקשה ממה שמצינו בגמרא במסכת ערכין¹⁹¹ "עד היכן תוכחה.. עד הכאה.. עד קללה.. עד נזיפה", שמזה מובן, שכל זמן שלא הגיע לשיעור זה צריך להמשיך ולהוכיח גם מאתיים פעמים, כי, גם משמעות הלשון "אפילו מאה פעמים" היא רק להורות על הריבוי, כנ"ל.

[ולמעשה, שגם לאחר ששבים לשיעור הנ"ל — הרי ידוע מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁹² אודות אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שלאחרי שהזכיר מארז"ל¹⁹³ "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו",

190 ראה גם שיחת כ"ף כסלו הנ"ל סי"ג (תו"מ שם). וש"נ.
191 טז, ב.
192 ראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ג ס"ז (תו"מ ח"ז ע' 210). תשי"ד ס"י (תו"מ ח"י ע' 231). שם ח"ט ע' 260. וש"נ.
193 ברכות לג, א. וש"נ.

186 ראה עוקצין פ"ב מ"ד.
187 ראה גם שיחת מוצש"ק פ' וישב, כ"ף כסלו תשי"ז סי"ב (תו"מ ח"ח ריש ע' 260).
188 ראה תו"א נח ט, ב. לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.
189 ב"מ לא, א.

הפטיר ואמר: ועתה תאר לעצמך גודל הרחמנות עליו, בגלל שדינו
שאסור לרחם עליו!...].

ולכאורה: לאחרי שכבר הוכיח את חבירו תשעים ותשע פעמים,
מה דוחף אותו לנסות עוד פעם?!

אלא זהו רק מפני היותו "עוסק בגמ"ח", שזהו כל מציאותו כו'
(כנ"ל ס"ח), ולכן גם לאחרי שלא הצליח במשך תשעים ותשע פעמים,
חוזר ומנסה אולי יצליח בפעם המאה.

כח. והנה, אע"פ שכבר הי' הענין ד"העוסק בתורה ובגמ"ח
ומתפלל עם הציבור" ע"י התקנות הנ"ל שתיקן רבינו הזקן קודם
המאסר¹⁹⁴, מ"מ, הגאולה בפועל נמשכה ונפעלה בשעה שרבינו הזקן אמר
את הפסוק "פדה בשלום", שזהו"ע ד"פדה בשלום" כפי שמתבטא
בהתאחדות בין תורה ותפלה, המשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה
למעלה, כפי שמתאחדים בפעולה אחת וענין אחד, שזהו"ע אמירת
תהלים, שהשירות ותשבחות שבתורה נעשים חלק מעבודת התפלה, אלא,
שאינן זה בתור סידור שבחיו של הקב"ה שבא קודם בקשת צרכיו, כי אם
ענין נוסף בתפלה, שלאחרי התפלה אומרים מזמורי תהלים, כידוע תקנת
רבותינו נשיאינו¹⁹⁵, אשר, על יסוד תקנה זו היתה גם אמירת תהלים של
רבינו הזקן בפסוק "פדה בשלום נפשי"³.

ועי"ז שנפעל הענין ד"פדה בשלום" בתורה, הרי זה נמשך אח"כ
גם בעולם ("את השמים ואת הארץ"¹⁹⁶) שנברא בשביל התורה שנקראת
ראשית¹⁸, שנעשה הענין ד"פדה בשלום" בפועל (לא רק "כאילו פדאני
כו") — שאוה"ע עצמם, באופן ד"לעבדו שכם אחד", שחררו אותו,
והסכימו ונתנו לו אפשרויות מלאה להפיץ את המעיינות חוצה — לא רק
ב"חוצה" של איש הישראלי, אלא ב"חוצה" של עיר הבירה של המלוכה
שהיתה מושלת ביד חזקה על רוב מנין ורוב בנין של בני"י, ומלוכה זו
פתחה את כל השערים והאפשרויות להפיץ נגלה דתורה ביחד עם
פנימיות התורה, "אילנא דחיי", שע"ז התחילה הגאולה, ותושלם בקרב
ממש, בגאולתנו האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

* * *

194) ראה התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' ערך אמירת תהלים" שבסו"ס תהלים אהל
431 הערה 5. יוסף יצחק.
195) ראה "קובץ מכתבים אודות גודל (196) בראשית א, א.

כט. כרגיל בכל שנה, הנה לאחרי חלוקת הש"ס נוהגים לומר דבר-מה ("אָ פּאַר ווערטער") בנוגע לסיום הש"ס, וכמנהג ישראל — על יסוד מ"ש ב"רשות" דשמח"ת: "מתכיפין התחלה להשלמה" — גם בנוגע להתחלת הש"ס.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בכת-שחוק): וע"פ האמור שצריך להיות "פדה בשלום", הנה כדי להיות "בשלום" עם כל המסובים, לא אאריך באמירת ה"הדרן".

ב"הדרן" נתבאר החילוק בין ענין התורה שבסיום הש"ס ("כל השונה הלכות" 197 בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר¹⁹⁸ הליכות עולם לו, א"ת הליכות אלא הלכות" 199) לענין ק"ש (ותפלה) שבהתחלת הש"ס ("מאימתי קורין את שמע בערבין"), שהחיוב דק"ש (וברכות²⁰⁰) הוא פעמיים בכל יום, בשחרית ובערבית, ואילו החיוב דת"ת (וברכתה) הוא חיוב אחד שאינו נחלק לזמני היום והלילה²⁰¹, אף שלכאורה איפכא מסתברא, שהחילוקים דיום ולילה שייכים לת"ת שענינה הבנה והשגה, ולא לק"ש, שענינה קבלת עול מלכות שמים, שהוא בכאו"א מישראל

ענין העולם הוא כפי שהי' קודם החטא, כפי ש"עולם על מילואו נברא" (ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ג, ג. פי"ד, ז), וכן הוא עתה בעולם הבא (כמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה ספ"ח) שנקרא "עולם הבא לא מפני שאינו מצוי עתה .. (ש) הרי הוא מצוי ועומד כו"ם), שבו נמצאים כל הענינים באופן ברור ומבורר, ועל מילואם. 200) ואף שע"י ברכות ק"ש בשחרית אין אפשרות לצאת י"ח ברכות ק"ש של ערבית, כיון שהחיוב דק"ש של שחרית הוא עד ג' שעות (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סנ"ח ס"ג. וש"נ), או עד חצות (כשיטת הרשב"א (ברכות יו"ד, ב)), ואח"כ יש הפסק מחצות היום עד הלילה — הרי יש אפשרות לצאת י"ח ברכות ק"ש של שחרית ע"י ברכות ק"ש של ערבית, כיון שזמן ק"ש של ערבית מן התורה הוא עד שיעלה עמוד השחר, ומיד לאח"ז מתחיל החיוב דק"ש של שחרית.

201) כי, הפירוש ד"יוס" במאמר "כל השונה הלכות בכל יום" הוא (לא יום בניגוד ללילה, דהיינו, י"ב השעות שהשמש זורחת, אלא) כל משך המעט-לעת, לכלל-הפחות פעם אחת במשך המעל"ע.

197) דהיינו, הלכות פסוקות (לאחרי כל השקו"ט ומחלוקת) — כפירוש רש"י: "משנה וברייאתא (ומוסיף) הלכה למשה מסיני" (וכמ"ש הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות שבוה לא שייך מחלוקת), וכדמוכח גם מהסוגיא במסכת מגילה (כת, סע"ב) שבה הובא המאמר "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות כו"ם בהמשך להלכה פסוקה, וכפי שמבאר רבינו הו"ק באגה"ק (סכ"ט) "למה השונה הלכות דוקא .. ולא שאר ד"ת" (ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד סל"ד ואילך (תו"מ חל"ה ע' 279 ואילך). וש"נ).

198) חבוקוק ג, ו. — ולהעיר, שהראי' מהפסוק היא רק ש"השונה הלכות" הוא "בן עולם הבא", אבל אין ראי' מהפסוק שלימוד ההלכות צריך להיות "בכל יום" (וראה לקמן הערה 209).

199) והיינו, שע"י לימוד הלכות נעשה "הליכות עולם לו", היינו, שיש לו "מהלכים" בעולם הבא" — אמיתית ענין העולם, שהרי עולם הזה "רובו ככולו רע", ונקרא עולם הקליפות והרשעים גוברים בו (כמובא בתניא (פ"ו) מע"ח (שמ"ב ספ"ד)), ואילו אמיתית

בתמידות²⁰² — בהקדם ביאור ענין חלוקת הימים²⁰³, ובלשון הש"ס במסכת נזיר²⁰⁴: "יומא מפסקי מהדדי", וטעם הדבר, כיון שתכלית העבודה היא לחבר ולאחד ערב ולילה עם בוקר ואור, שזוהו"ע דירה בתחתונים²⁰⁵.

הפסק או חילוק בין רגע לרגע (ראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ג סט"ז (תו"מ ח"ז ע' 219). וש"נ) — הרי כללות ענין הזמן קשור עם השינויים דעבר הוה ועתיד, ה' הוה ויהי, ועד שמצינו שיש כמה חוקרים שמקשרים עם מציאות הזמן מציאות ה"מאורות", שמש וירח, שע"י השינוי שלהם נעשית מדידת הזמן. (204 ז, א. — וכיון שענין הנוזרות הוא כמו נדרים שבהם הולכים "אחר לשון בני אדם" (נדרים ל, סע"ב. וש"נ), הרי מובן, שהענין ד"יומי מפסקי מהדדי" הוא לא רק מציאות תורנית, אלא כן היא מציאות העולם, שכל כ"ד השעות הם מציאות בפני עצמה.

כלומר: ענין זה יודעים אנו אמנם מהתורה — ככל עניני העולם שישנם תחילה בתורה ואח"כ נמשכים בעולם, כמאמר המדרש (ב"ר בתחלתו) שהתורה היא כמו "דיפתרות ופינקסאות (שיש לו (לאומן) לדעת היאך הוא עושה חדרים כו', כך ה' הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם", "אסתכל באורייתא וברא עלמא" (זח"ב קסא, ריש ע"ב), ועד"ז בנדר"ד, שאנו יודעים ש"יומי מפסקי מהדדי" עי"ז שהתורה הודיעתנו זאת, אבל, אין זו מציאות של דין תורה, אלא התורה מודיעה שכן היא מציאות העולם.

(205) היינו, שהתחנות שאין תחתון למטה הימנו יהי' דירה לו ית', שבו תהי' השראת השכינה ("ושכנתי בתוכם") כשם שבדירה נמצא הדר בה בכל ענינו, ועד שנעשים חד — שהעולם עצמו מכריז ש"אין עוד מלבדו", כמו במ"ת, כדאיתא במדרש (תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט — הובא בתניא פל"ו) "מסתכלים למזרח ושומעין את הדיבור יוצא אנכי כו', וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה".

(202) ולהעיר, שאף שבעבודת התפלה יש כמה דרגות, ובכללות הם ד' השליכות שבסולם התפלה ("סולם דא צלותא") — הרי הנקודה התיכונה בתפלה היא מסירת הרצון לה, שנעשה "כעבדא קמי' מרי"; וענין זה נדרש מיד באמירת "מודה אני לפניך" — שהרי הפירוש ד"מודה" כפשוטו הוא (כמו "מודים חכמים") שאע"פ שאינו מבין ואינו רוצה, וזהו נגד טבעו, מ"מ, "מודה אני לפניך", אף שעדיין לא למד ולא התפלל, ואפילו לא נטל ידיו, כך, שאינו שייך להבנת הענין ד"מלך חי וקיים".

ונקודת התפלה, "מודה אני" — שייכת לכאו"א מישראל מבלי הבט על מעמדו ומצבו, וכידוע פתגם רבינו הוקן, בעל השמחה והגאולה: "א' איד, ניט ער וויל און ניט ער קען זיין אַ נפרד פון אלקות" ("היום יום" כא סיון. כה תמוז. ובכ"מ), וכמבואר בתניא ש"אפילו קל שבקלים יכול למסור נפשו על קדושת ה' .. אלא שנכנס בו רוח טעות ונדמה לו שבעבירה זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל" (פי"ד); "אפילו אשה הנמאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאותה שבלבה לולי רוח טעות שבה וכו'" (פכ"ד), והיינו, שגם מי שנמצא בציר שנקנס בו רוח טעות ועושה "מעשה בהמה", הרי זה רק בגלל ש"נדמה לו שעודנו ביהדותו", ולולי זאת, הנה גם הוא ה' מוסר נפשו כו'.

(203) כלומר: אע"פ שכללות ענין הזמן הוא המשך בלתי נפסק מהרגע הראשון שנברא הזמן* ועד לרגע האחרון שבו עלול להיבטל ענין הזמן ברצון הבורא, ולכאורה לא שייך

* כידוע שגם ה"זמן" הוא נברא, כפי שמביא אדמו"ר האמצעי בשם המגיד (סידור (עם דא"ח) שער הק"ש עה, טע"ד ואילך), וכן הוא — אף שלא בפירוש ובפירוט כ"כ — בכמה ראשונים (נסמנו באג"ק ח"א ע' רצד). ומצד זה יש צורך להתייגע בפירוש מאדו"ל

"אלפיים שנה קדמה תורה לעולם" — דלכאורה איד' שייך כללות ענין הזמן קודם שנברא העולם, כולל גם בריאת הזמן.

ובזה יש חילוק בין ק"ש (ותפלה), שענינה לגלות אחדותו ית' בעולם כפי שנחלק ליום ולילה, לתורה²⁰⁶, שאינה נתפסת ומשתנה ע"י העולם, ולכן

מ"רשות" ל"מצוה", ומ"מצוה" ל"חוכה", ועד לענין של התאחדות ומס"ע (שנעשה "אויס מציאיות") — שזוה"ע התפלה.

וענין זה הוא דוקא באופן שמודגש החילוק שבין "ערב" ל"בוקר", וכאשר נמצא ב"ערב", הנה בידעו שישנו "בוקר", נעשית אצלו התשוקה לצאת ("ארויסקריכן") מהמעמד ומצב ד"ערב", ותשוקה זו נותנת לו את הכח לצאת מה"ערב", ולבוא למעמד ומצב ד"קורין את שמע בשחרית"; ואח"כ מגיע להכרה שמעמד ומצב זה הוא בבחי' "ערבין" לגבי ה"שחרית" שלמחרת.

ועז"נ "בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום מצרים" — כפי שמבאר רבינו הוקן (תניא פמ"ז) שהו"ע "יציאת נפש האלקית ממאסר הגוף .. בק"ש .. ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דוקא, אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש, כדאיתא בגמרא ופוסקים, אלא מפני שהן דבר אחד ממש" — שבכל מעמד ומצב שנמצא, יודע שיש מדרגה נעלית יותר שהיא בבחי' "ארץ טובה ורחבה" (שמות ג, ח. ועוד), ולגבי מדרגה זו נחשב מעמדו ומצבו בהוה ל"ארץ מצרים"; "ערבין" לגבי ה"שחרית" שבעתיד, שאז יהי "הוי' לאור עולם" (ישע"י ס, יט) באופן נעלה יותר מכמו שהי' עד עתה.

ואילו התורה היא תורתו של הקב"ה — למעלה מהעולם, כמארו"ל "אלפים שנה קדמה תורה לעולם", וגם בירידתה לעולם ה"ה נשאת תורתו של הקב"ה, "הלא כה דברי כאש" (ירמ' כג, כט. וראה ברכות כב, א), שאינו מקבל טומאה, ואדרבה, ע"י האש נעשה ענין הטהרה, כדברי הגמרא במסכת סנהדרין (לט, סע"א) "עיקר טבילותא בנורא הוא, דכתיב (מטות לא, כג) וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים", והיינו, שכל ענין הטהרה ע"י הטבילה ב"מים חיים" הוא רק בגלל שאי אפשר לסבול את האש.

206) ובפרטיות יותר — כמבואר בארוכה במאמר של רבינו הוקן (ד"ה ונשב בגיא תקס"ב (מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' פח ואילך) — הובא ונתבאר בד"ה קטנתי גו' שנאמר בהתוועדות פ"ב ואילך (לעיל ע' 235 ואילך)) בביאור הטעם שגם מי שתורתו אומנתו מפסיק לק"ש, ונקודת הענין — שק"ש ענינה מלמטה למעלה (עבודת האדם), ותורה ענינה מלמעלה למטה ("נתן לנו את תורתו"): הענין דק"ש הוא — "אמליכתי" למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים" (ברכות יג, ב), כמרומו בתיבת "אחד" שבסיום וחותם פסוק ראשון דק"ש*, והיינו, שיש מציאות של עולם, אלא שיהודי פועל הענין ד"אמליכתי", עי"ז שמתעקש ("ער שפארט זיך ציין") ובוקע ("און ברעכט דורך") את המעלה ומטה (ז' רגיעים וארץ — ח') וד' סטריין, וממשיך בהם את הא', אלופו של עולם — שזוהי כללות עבודת האדם, שהיא מלמטה למעלה, שהרי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". וכללות ענין עבודת האדם נקבע מלכתחילה באופן שיהיה בו שנינויים; כאשר האדם נשאר לעמוד במדרגתו כפי שנברא, אפילו אם הוא במדרגת אדה"ר ש"בקומתו נברא" (ראה ר"ה יא, א. וש"נ), אבל הוא עומד על עמדו — ה"ז "עבודה" עבור מלאכים, אבל אי"ז "עבודה" עבור נשמות בגופים, עליהם נאמר (זכרי' ג, ז) "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", כידוע (ראה תו"א פרשתנו (וישב) ל, סע"א ואילך. ובכ"מ) ש"עומדים" קאי על מלאכים, ו"מהלכים" קאי על בניי, צדיקים, שענינם הוא שצריכים לילך מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי — "מעלין בקודש ואין מורידין" (ברכות כח, א. וש"נ), והיינו, לילך

(* שחיובו מן התורה לכל הדעות, כידוע הפולגתא אם החיוב מן התורה הוא על כל ג' הפרשיות, ב' פרשיות בלבד, או רק הפסוק הראשון (ראה שו"ע אדה"ז אר"ח רסנ"ח. וש"נ).

אינה מוגדרת בגדרי יום ולילה; ומזה מובן, שהנתינת-כח להיות "קורין את שמע בערבין" (בחשכת הלילה) היא ע"י התורה — "שונה הלכות (הלכה פסוקה דוקא²⁰⁷, שבה מודגש אמיתית ענין התורה שלמעלה משינויים²⁰⁸) בכל יום"²⁰⁹.

ועפ"ז יובן סמיכות המאמר ד"כל השונה הלכות כו" להמאמר שלפנ"ז "אימא ביממא תהוי זבה בלילא תהוי נדה, א"ל עלך אמר קרא וכו'" (דאף שמבואר בתוס' "דאידי דאיירי לעיל בהלכתא מייתי לה לסיים בדבר טוב .. שבח ותנחומין", הרי הסיום צ"ל בענין השייך קצת לתוכן ההלכה²¹⁰) — שבכח התורה לפעול שאפילו בלילה לא יהי שייך ראיית

הרי זה פועל גם על לימוד התורה ע"י האדם, שהוא באופן ד"שונה הלכות בכל יום", שלכל יום יש ההלכה שלו, שהיא מוליכה אלקות לחלקו בעולם, ולמחר צריך להיות לימוד התורה (בהקדמת הברכה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו") מחדש.

(210) ויש להוסיף בזה:

בתחלת הסוגיא (עב, ב) יש פלוגתא בנוגע ל"א יום שבין נדה לנדה, שלדעת ר' אלעזר בן עזרי' הרי זה "הלכה למשה מסיני", ולדעת רבי עקיבא למדים "קראי ניהו". והרמב"ם פוסק בספרו יד החזקה (הל' איסורי ביאה פ"ו ה"ג) "הלכה למשה מסיני שאין בין זמן נדה לזמן נדה אלא אחד עשר יום בלבד" — דאף שהלכה כר"ע מחבירו (עירובין מו, ב. וש"נ), מ"מ, כיון שבהמשך הסוגיא הובאה שקו"ט של ר"י ור"ל בדברי ראב"ע שזוהי הלכה למשה מסיני, מוכח שסבירא להו כוותי', והלכה כבתראי (ראה שו"ת חות יאיר סקצ"ב. ועוד). ולאחרי שמסתיימת פלוגתא הנ"ל, ש"לר"ע קראי לראב"ע הלכתא" — באה הפיסקא האחרונה "אימא ביממא תהוי זבה" ("כדכתיב ימים רבים", והרי הפירוש ד"יום" בכתוב הוא מוריחת החמה (או אפילו מעלות השחר) עד צאת הכוכבים) .. א"ל עלך אמר קרא וכו'.

וכיון שהמאמר "כל השונה הלכות כו" בא לאחרי שהובאו דברי ר"ע ש"קראי ניהו" — הרי נפסק ההמשך שבין הסיום ד"כל השונה הלכות" להא "דאיירי לעיל בהלכתא", שזהו רק לשיטת ראב"ע שזוהי הלכה למשה מסיני?

(207) ועפ"ז יובן הטעם שסיום כל התורה שבעל-פה הוא במעלת ההלכות, משנה וברייתא — אף שלימוד המשניות אינו תכלית הלימוד, שהרי ה"מורין הלכה מתוך משנתן" נקראים "מבלי עולם" (סוטה כב, א), ובהכרח שהי' גם לימוד הגמרא דוקא, וכדברי הגמרא (ב"מ לג, סע"א) שאף שגם משנה היא "מדה", דלא כמקרא ש"מדה ואינה מדה", מ"מ, "גמרא — אין לך מדה גדולה מזו".

(208) והיינו, שפסק ההלכה שניתן למשה בסני הוא בשוה אצל כל בני, ממש רבינו עד לפשוט שבפשוטים, בכל המקומות ובכל הזמנים, וכדברי הרמב"ם שא' מ"ג העיקרים הוא שהתורה הזו לא תהא מוחלפת (פיהמ"ש סנהדרין פ' חלק יסוד התשיעי); בניגוד לשקו"ט ופלפול שיש בזה שינויים — כפי שרואים שאפילו השקו"ט שכבר נכתבה בתושבע"פ, נתפרשה ע"י השקו"ט בדברי המפרשים, ומדור לדור הולך וניתוסף בהשקו"ט גופא סברות חדשות ופלפולים חדשים, ובאופן של שינויים מאחד לחבירו, ויתירה מזה, שגם באדם הלומד עצמו הולך וניתוסף בהשקו"ט באופן מחדש, ובשינויים זומן לזמן.

(209) כמובן בפשיטות, ללא צורך בראי' מפסוק — דכיון שהתורה ניתנה בעולם, וברייתא העולם היא באופן ש"כל יומא ויומא עביד עבדיתי" (ששת ימי השבוע ויום השבת, שחוזרים ונשנים מידי שבוע בשבוע, שלכן אומרים בכל יום ראשון בשבוע "היום יום ראשון" (ראה לקו"ת שה"ש כה, סע"א. ובכ"מ)), ו"ימי מפקסי מהדדי" (כני"ל) —

דם שמצד הטבע, שגם זה יחשב כמו זיבה שהו"ע של חולי²¹¹ — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חי"ד ע' 21 ואילך²¹².
(ואח"כ אמר:)

ו"מתכיפין התחלה להשלמה" — שלאחרי סיום הש"ס חוזרים ומתחילים מהתחלת הש"ס:

לאחרי שכבר הי' אצלו לימוד התורה לתכליתה, שסיים כל התורה כולה, ונמצא כבר במעמד ומצב ד"תורתו אומנתו" — יכול לחשוב ששוב אינו זקוק להענין ד"קורין את שמע בערבין".

ועל זה אומרים לו: אפילו מי שתורתו אומנתו, שבנוגע לתפלה, שענינה בקשת צרכיו, "צורך חיי שעה היא"²¹³, אינו מפסיק — הנה בנוגע לעבודה דק"ש, מפסיקין אפילו רשב"י וחבריו²¹⁴.

ולכן, גם לאחרי שלמד כל התורה כולה והגיע להסיום ד"כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא", צריך לחזור ולהתחיל מחדש "מאימתי קורין את שמע בערבין":

"מאימתי" — מלשון אימה ויראה ורתת וזיע (כנ"ל סכ"ו),

ו"קורין את שמע בערבין" — שבשעה שמסביב שורר חושך, צריך

וההתלהבות ("דער קאָך") בענינים שמחוץ לאיש הישראלי נעשה ענין של חולי — עון ויסורים, כמארז"ל (שבת נה, סע"א) "אין יסורים בלא עון", כיון שהיינו הך (ולא חיבור של שני דברים שאינם שייכים זל"ז), כי העון הוא יסורים לנפש אלקית, ומזה באים יסורים כפשוטם לגוף ונפש הבהמית.

וזהו גם ענין ה"שבח ותנחומין" — אף שלכאורה אין זה דומה להסיום בדברי שבח ותנחומין שמצינו בנביאים ראשונים שהם ללא תנאים כו', ואילו בנדר"ד מעמידים תנאי שצריך להיות "שונה הלכות בכל יום" (הלכות דוקא, ולא רק פעם בכמה ימים, אלא בכל יום) — ביטול מציאות היצה"ר ע"י התבלין דתורה.

(212) לשלימות הענין — ראה גם ההמשך בשיחות ש"פ וישב ס"ז ואילך (לקמן ע' 308 ואילך) וש"פ מק"ט ס"ז (לקמן ע' 334).

(213) שבת יו"ד, א ובפרש"י.

(214) שם יא, א.

(211) ובסגנון השייך להאמור לעיל (הערה 206) בהחילוק שבין ק"ש ותפלה (עבודת האדם מלמטה למעלה) לתורה (מלמעלה למטה) — שדוגמתם הוא החילוק שבין נדה שהו"ע טבעי (מלמעלה) לזיבה שהוא חולי שנעשה ע"י פעולת האדם שמגרה את היצה"ר:

מצד עבודת האדם שיש בה חילוק בין יום ללילה — מסתבר לומר, שרק במצב של אור נחשבת עבירה לענין של חולי, אבל במצב של חושך, תיחשב עבירה לענין טבעי, שהרי הקב"ה ברא את העולם באופן שיכולים לטעות כו', כמארז"ל (ב"ר פ"ח, ח) "כתוב (נעשה אדם)", לשון רבים) והרוצה לטעות יטעה".

אבל מצד התורה שלמעלה מהתחלקות יום ולילה — הנה גם במצב של לילה יש בכח התורה להאיר את חשכת העולם, וכמארז"ל (קידושין ל, ב. וישנ) "בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין" — להסביר לו שלא יטעה לחשוב ש"בעבירה זו עודנו ביהדותו" (ראה לעיל הערה 202), אלא ידע שע"י החיות

לקרות ולהכריז "שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד", היינו, שאע"פ שיש ז' רקיעים וארץ וד' סטריין, ח' בפני עצמו וד' בפני עצמו, בא יהודי ומכריז ומעמיד לפניהם את האל"ף — "אמליכתי", שממליך שם את מלך מלכי המלכים הקב"ה, ולא באופן שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים לעצמו, ואילו הח' והד' הם ענין בפני עצמו, אלא באופן שנעשים תיבה אחת, וראש התיבה — שבה נכללת כל התיבה — הוא האל"ף שרומז על אלופו של עולם,

שזוהי אמיתית העבודה דק"ש — שמהענין ד"הוי' אחד" יבוא האדם להכרה וידיעה וקריאה בעולם כולו ש"אין עוד מלבדו".

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הצ"צ ("ימין ה'") וניגון אדמו"ר האמצעי. אח"כ נערכו "שבע ברכות" של אחד התלמידים].

* * *

ל. הסדר הוא שבי"ט כסלו מסיימים גם את ספר התניא, ומתחילים ללמדו מתחלה, וכאמור לעיל, שמנהג ישראל ש"מתכיפין התחלה להשלמה":

סיום ספר התניא (כפי שסודר באופן שכולל לא רק חלק ראשון, אלא גם את כל שאר החלקים, עד לאגרת האחרונה שבקונטרס אחרון, ובאופן כזה נחלק ע"י רבינו נשיאנו לימי השנה) הוא — באגרת ד"ה הוכיח תוכיח את עמיתך, שכאמור לעיל (סכ"ז) נכללים בה ג' הענינים דהעוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור, וסיומה בנוגע להלכות שבת. והנה, הענין דהלכות שבת נזכר שם בקשר לכך ש"מחמת חלישות הדור אין כח בכל אחד ואחד להתענות כראוי לו, לזאת עצה היעוצה כמארז"ל²¹⁵ כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו, כהלכתו דייקא, לכן מוטל על כל אחד ואחד להיות בקי בהלכתא רבתי לשבתא"; אבל, בשביל זה לא נוגע לכאורה כל המשך אריכות הדברים אודות חיצוניות השבת ופנימיות השבת?

וגם צריך להבין הקשר והשייכות דענין השבת שבסוף התניא, לתחלת התניא — דף-השער (שגם הוא נקבע ע"י רבינו נשיאנו בשיעורים היומיים, באמרו, שגם הוא נכתב ע"י רבינו הזקן²¹⁶) — "מיוסד על פסוק²¹⁷ כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י".

ס"נ (תו"מ חל"ה ע' 296). לעיל ע' 207. וש"נ.

215) שבת קיח, ב.

217) נציבים ל, יד.

216) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד

ומזה מובן, שענין השבת שבו מסיים רבינו הזקן ספר התניא, נוגע לכללות ענינו של ספר התניא, שהוא תורה שבכתב דתורת החסידות (כמבואר בשיחות ומכתבי קודש²¹⁸).

לא. והענין בזה:

כללות החילוק שבין שבת לימי החול הוא בדוגמת החילוק שבין פנימיות התורה לנגלה דתורה — שהרי נגלה דתורה נקראת "אילנא דטוב ורע", בגלל שמתעסקת בעניני בירורים בעובדין דחול, ואילו פנימיות התורה היא "אילנא דחיי", כיון שאינה שייכת לבירור טוב ורע, וזהו ענינו של יום השבת שבו בורר אסור.

וזהו שסיום ספר התניא הוא בענין השבת: כשם שנת"ל שסיום תושבע"פ הוא במאמר "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות כו'", כיון שענין ההלכות הוא הסך-הכל והתכלית של תושבע"פ, שיוכל להיות מילוי רצונו של הקב"ה ע"י הלכה פסוקה — כך גם בנוגע לספר התניא, שענינו הוא "יפרצו מעינותיך חוצה", המשכת פנימיות התורה בה"חוצה" דהבנה והשגה (כנ"ל סכ"ו), הנה סיומו הוא בענין השבת: "חיצוניות מהשבת כו', ופנימית השבת כו', וזו היא בחי' זכור, ובחי' שמור בפנימיות כו'", עד "כי זה לעומת זה כו'" — כיון ששבת הוא בחי' "אילנא דחיי" לגבי ימות החול.

אמנם, הכוונה דפנימיות התורה היא — ע"ד מ"ש²¹⁹ "ואכל וחי לעולם" — להחיות גם את ה"אילנא דטוב ורע", שזהו"ע ד"פדה בשלום" בתורה.

ובהתאם לכך הנה הסיום דספר התניא בענין השבת הוא (לא רק כפי שענין השבת הוא בפני עצמו, אלא) גם כפי שענין השבת פועל על ימות החול ועובדין דחול²²⁰ — שזהו תוכן מארז"ל "כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו",

כולל גם שענין זה הוא במקום תענית (שגם ענין התענית שייך לימות החול, ולא ליום השבת, שהרי בשבת אסור להתענות אפילו תענית של תשובה (מלבד תענית חלום))²²¹, כדברי רבינו הזקן, שבדורותינו אלו אין הזמן גרמא לענין התענית (שקשור עם ימות החול), אלא לעבודה של

218 (סה"ש תש"ב ע' 79. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. ועוד.)
הגאולה בפועל בשעת אמירת הפסוק "פדה בשלום", שהו"ע ההתאחדות בין תורה לתפלה, המשכה מלמעלמ"ט והעלאה מלמטלמ"ע.

219 בראשית ג, כב. וראה גם תו"מ חל"ו ע' 258.
221 ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרפ"ח.

220 ע"ד משנת"ל (סכ"ח) בנוגע להמשכת וש"נ.

שבת — בבחי' "טועמי' חיים זכו"²²² — שזוהי העבודה ד"יפוצו מעינותיך חוצה" ע"י לימוד פנימיות התורה, שזוהו ענין ספר התניא והביאורים שעליו,

והיינו, שלימוד פנימיות התורה אינו ענין בפ"ע, אלא פועל על כל מחשבה דיבור ומעשה בפועל, ועד שפועל ש"מחלין לו על כל עוונותיו", ועד שנעשה רצוי כמו קודם החטא, ואדרבה — באופן נעלה יותר.

לב. וכשם שלאחרי סיום תושבע"פ במאמר "כל השונה הלכות כו'" חוזרים ובאים עוה"פ להתחלת העבודה ד"קורין את שמע בערבין" — כך גם לאחרי סיום ספר התניא בענין השבת בתכלית העילוי, הן בחיצוניות והן בפנימיות כו' (שבזה נכללת גם העבודה דימות החול, כמארו"ל²²³ "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"), חוזרים ובאים עוה"פ להתחלת העבודה, מ"דף השער" דספר של בינונים:

גם לאחרי שכבר למד את כל הענינים דספר התניא (שנכתב ל"אנ"ש דמדיתנו וסמוכות שלה .. אשר שואלין בעצה .. בעבודת ה'", כמבואר בהקדמה) — אין לו לחשוב שהוא כבר בבחי' "כלי שנגמרה בטהרה"²²⁴, אלא צריך לחזור ולהתחיל עוה"פ מהתחלת "ספר של בינונים" (ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי" כל אדם ימשוך"²²⁵), מתוך ידיעה ש"קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו".

ואין לו להתיירא שמא יתברר שזוהי "דרך ארוכה", כי, לאמיתו של דבר הרי זו "דרך קצרה", כיון שישנו הענין ד"בעוה"י", אשר, "בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תכלין"²²⁶, וכפי שמבאר בהקדמה ש"ביודעיי ומכיריי קאמינא", "ואליהם בקשתי שלא .. להתנהג בענוה ושפלות של שקר", אלא לבאר את הדברים גם ל"מי שדעתו קצרה להבין דבר עצה מתוך קונטרסיס אלו", וגדול שכרם, כ"מארו"ל²²⁷ ע"פ²²⁸ מאיר עיני שניהם ה'".

ולכן צריך רק להתייגע בעבודה, ואז מובטח לו ש"קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו .. בדרך ארוכה וקצרה", כיון שזוהו "בעזר השם יתברך".

[נערכו "שבע ברכות" של אחד התלמידים, ואח"כ ניגנו "עוד ישמעע"].

* * *

(222) ראה לקו"ש ח"כ ריש ע' 173. וש"נ.
 (223) ע"ז ג, סע"א.
 (224) ראה חגיגה כ, ב (במשנה). וראה גם
 תו"מ חל"ו ס"ע 26. וש"נ.
 (225) תניא רפי"ד.
 (226) ראה לעיל הערה 211.
 (227) תמורה טז, א.
 (228) משלי כט, יג.

לג. דובר כמ"פ שכל הענינים שרצו ורוצים ומקווים — הרי זה מכל אחד ואחת בישראל,

ולא כדעת הטועים ואומרים שבנוגע לאיש ואשה יש חילוקים דמעלה ומטה²²⁹, ולכן לוחמים כאילו צריכים לשנות בתורה ח"ו כדי להשוות את מעמד האשה ולהעלותה לדרגא נעלית יותר מכמו שהיא ע"פ שו"ע,

אלא אדרבה: כשם שבמתן-תורה ה' הסדר באופן ד"כה תאמר לבית יעקב, "אלו הנשים", ואח"כ "ותגיד לבני ישראל", אלו האנשים²³⁰, וכמבואר בארוכה במדרש²³¹ שהי' ציווי מיוחד מהקב"ה, נותן התורה, למשה רבינו, שנתנת התורה תהי' לאחרי ההכנה באופן שהתחלת הדיבור היא לנשים תחילה ואח"כ לאנשים — הנה גם כאשר התורה נמשכת והולכת עם בני" בכל הדורות עד לימינו אלו (שזהו באופן שהתורה הזאת לא תהי' מוחלפת עד סוף כל הזמנים כיון שהתורה היא נצחית, כמ"ש הרמב"ם²³²), הרי זה בסדר ד"כה תאמר לבית יעקב" ואח"כ "לבני ישראל". וכפי שרואים גם בפשטות, שכאשר צריכים להעמיד ולקיים בית ישראל, הרי זה מתחיל מ"עקרת הבית"²³³ — שזהו התואר שניתן (לא לבעל, אלא) לאשה דוקא.

לד. וכן הוא גם בהשייכות של הנשים לענין "פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדי", שבשביל זה צריך להיות "העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הציבור":

בנוגע לעסק בגמ"ח — איתא בגמרא במסכת תענית²³⁴ שהצדקה שנותן הבעל אינה פועלת במהירות כ"כ כמו הצדקה שנותנת האשה. ועד"ז בנוגע לעסק בתורה ותפלה עם הציבור (נוסף על החיוב של הנשים עצמן בתורה²³⁵ ובתפלה²³⁶):

229 ראה גם תר"מ חל"ו ע' 129. וש"נ.
230 יתרו יט, ג ובמכילתא ופרש"י.
231 שמו"ר פכ"ח, ב.
232 ראה לעיל הערה 208.
233 ראה ב"ר פע"א, ב. זח"א קנד, א.
אוה"ת נ"ך ח"ב ע' תתעא. ע' תתנח ואילך.
234 כג, ב.

235 ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א.
236 "מפני שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא, שזמני התפלה הם מדברי סופרים, ועיקר מצות התפלה היא מן התורה .. אלא

(* אף שאשה פטורה ממ"ע שהזמ"ג, כיון שיוצאת י"ח ע"י בעלה, והיינו, שבח"י ז"א ממלאת גם את הענינים שנעשים ע"י ספירת המלכות (ראה גם במאמר פ"ח (לעיל ע' 246)).

לכל לראש — כדי שלימוד התורה יהי' בטהרה, צריך לישא אשה²³⁷.
ועוד זאת:

כדי שלימוד התורה יהי' כדבעי, מתוך מנוחת הנפש ללא טרדות
ובלבולים מהעולם שמחוץ הימנו — כפי שמצינו במסכת עירובין²³⁸:
"אמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי" (אפילו ציווי עבודה
קלה היתה מבטלת אותי, שלא הייתי שונה כמו ששניתי),

ועד"ז בנוגע לתפלה, שדורשת מנוחה וישוב הדעת עוד יותר מאשר
לימוד התורה, כפי שמצינו בסוגיא הנ"ל במסכת עירובין ש"הבא מן
הדרך אל יתפלל שלשה ימים" (שאינן דעתו מיושבת עליו מפני טורח
הדרך), וכפי שמונה הרמב"ם²³⁹ את כל התנאים (ועד שיש עשרה
תנאים²⁴⁰) הדרושים שתהי' התפלה כדבעי (מתוך כוונה כו', "דע לפני מי
אתה עומד"²⁴¹) ותמלא את תפקידה,

יש צורך בפעולתה של האשה, עקרת־הבית — שלא זו בלבד
שאינה מבלבלת אותו בדרישות ובקשות כו', אלא אדרבה — שדואגת
לכל צרכיו, כמארז"ל²⁴² "כתיב²⁴³ אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם
. . . אדם מביא חיטין חיטין כוסס" (בתמי'), אלא האשה עושה מהם מאכל
אדם, ועד"ז בנוגע לשאר צרכי הגוף וכיו"ב, שצריך לסלק מחשבתו מהם
כדי שיוכל לעסוק בתורה ולהתפלל כדבעי.

לה. וזהו גם מה שמצינו בשיחות רבותינו נשיאינו, וגם במאמרים,
הפלאות גודל האחריות המוטלת על עקרת־הבית בנוגע לחינוך הילדים,
— כולל גם גודל הזכות שבזה, על יסוד מאמר הגמרא²⁴⁴: "נשים
כמאי זכיין, באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין
לגברייהו עד דאתו מבי רבנן". ויש להוסיף בזה, שבנוגע לבעל יכול
להיות שיהי' הלימוד שלא לשמה, בגלל שמתערבת איזו פני' צדדית כו',
שאז התורה (או התפלה) אינה בשלימותה; אבל הנשים, כיון שלהן לא
נוגעת הפני' של הבעל, הרי השכר שלהן הוא עוד יותר מאשר אצל
הבעל. —

ובזה גופא — לא רק חינוך הבנים, אלא גם חינוך הבנות²²⁹,

וראה גם תו"מ חכ"ח ע' 206.

(241) ראה ברכות כח, ב.

(242) יבמות סג, א.

(243) בראשית ב, יח.

(244) ברכות יז, א.

(237) ראה יומא עב, ב. וש"נ.

(238) סה, א (ובפרש"י).

(239) הלי' תפלה רפ"ה.

(240) ראה ספר דרך חיים ע' סו. הובא

בשל"ה עניני תפלה בתחלתו (רנ, א ואילך).

וכפסק והוראת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע²⁴⁵, אביו של רבינו נשיאנו, שגם בלידת בת אומרים בנוסח הברכה "לגדלה לתורה ולחופה ולמעשים טובים", גם (ואדרבה: לכל לראש) "לתורה", ע"פ מארז"ל הנ"ל.

לו. וענין זה קשור במיוחד עם גאולת רבינו הזקן:

ידוע הסיפור²⁴⁶ אודות ה"פדיון" שפעלה בתו של רבינו הזקן, בשעה שנתעורר עליו קטרוג כו', באמרה, שהיא תחליף אותו כו'. ולאחרי כן, הנה גם כעבור כמה שנים נמשך עדיין הקטרוג, עד להמאסר, ולאח"ז — הגאולה.

וכל זה הי' לאחרי פעולתה של אשה כשרה בישראל, שעשתה כל התלוי בה כדי שישאר המקור של תורת החסידות, וגם יומשך אח"כ בפועל. וזוהי גם הוראה לכל הדורות שלאח"ז — ככל פרטי המאסר והגאולה והענינים השייכים לזה — שמתוך שמחה וטוב לבב ומתוך הרחבה יעשו הבנות בישראל, וכן הבנים שבישראל, כל אחד ואחת מהם, את המוטל עליהם, ובסדר ד"כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", הנשים ואח"כ האנשים, כמו במ"ת, ובאופן כזה לילך לקבל פני משיח צדקנו, בבנינו ובבנותינו ובנערינו ובזקנינו²⁴⁷, בעגלא דידן. [נערכו "שבע ברכות" של אחד התלמידים, ואח"כ ניגנו "עוד ישמע"].

* * *

לז. ואחרון אחרון חביב:

ובהקדמה — שכיון שמרובה מדה טובה ממדת פורענות²⁴⁸, היפך הטוב, הנה כשם שנזכר לעיל (ס"ח) שכדי לצאת ממצב של טומאה צ"ל הטבילה במים באופן שאפילו שערה אחת לא תישאר מחוץ למים, הרי מובן שכן הוא גם במדה טובה, שכאשר מתחיל ענין של גאולה, הרי זה נמשך במהרה — מהרה דידן — עד לגאולה האמיתית והשלימה, כי כבר בטל ענין ההעלם וההסתר, מאחר שאינו יכול להעלים ולהסתיר במילואו. וכפי שהי' במאסרו וגאולתו של רבינו הזקן — שאף שלאחר הגאולה הי' לכאורה מעמד ומצב ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן"²⁴⁹, כידוע שאפילו לאחרי השחרור מן המאסר היו רדיפות הן ברוחניות והן

247) ע"פ בא יו"ד, ט.

248) יומא עו, א. וש"נ.

249) מגילה יד, א. וש"נ.

245) אג"ק שלו ח"א ע' רי (נעתק ב"היום

יום" כה מנ"א).

246) ראה קונטרס "הרבנית דבורה לאה"

(קה"ת תשנ"ג). וש"נ.

בגשמיות, ורק תורת החסידות יצאה בנצחון גדול וגלוי, בריש גלי, ובאופן ד"בשלום" — הרי אז היתה הבשורה וההתחלה ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שע"ז קא אתי מר דא מלכא משיחא.

ועד"ז בנוגע לדורנו זה עד לשנים הכי אחרונות:

כאשר "הנצנים נראו בארץ"²⁵⁰ — החסידים וההולכים בעקבותיו שהיו תחילה במאסר ושבי', וזה כבר כמה שנים שיצאה הכתה הראשונה, ונתקיים אצלם "ופרינו בארץ"²⁵¹, ובהמשך לזה מתחילה גם היציאה של הכתה השני' והשלישית — הרי זו כבר התחלה מיידית של הגאולה האמיתית והשלימה,

והיינו, לא ח"ו באופן ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן" — מצב זה הי' כבר לפני כמאה ושבעים שנה — אלא באופן של גאולה כפשוטה, כאמור כמ"פ שצריכים משיח בשר ודם למטה מעשרה טפחים, וגאולה למטה מעשרה טפחים, גאולה כפשוטה מגלות הגוף, "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם", ועד — באופן ש"לא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך"²⁵², בראי' חושית בעיני בשר.

וזוהי גם הבשורה בהנוגע לתושבי כפר חב"ד²⁵³ בהוה ובנוגע לתושבי כפר חב"ד בעתיד, ובהנוגע ליוצאים מן המיצר אל המרחב מעבר לגבול, ובהנוגע ליוצאים מן המיצר אל המרחב שנמצאים לעת-עתה מעברו השני של הגבול — שבעגלא דידן, למטה מעשרה טפחים, בטוב הנראה והנגלה ובחסד וברחמים, יומשך הענין ד"פדה בשלום (דוקא) נפשי", ולא רק יחידים, אלא "ברבים היו עמדי", שיצאו בקהל רב — "והוי' בראשם"²⁵⁴ — לקראת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה שינגנו ניגון, ואח"כ — ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' — ה' פעמים), והניגון "ניע זשוריצי כלאפצי".]

* * *

לח. השנה היא שנת המאה וחמישים להסתלקות-הילולא של רבינו הזקן, בעל השמחה והגאולה.

וכיון שעד כ"ד טבת נשאר קצת יותר מחודש — הרי יכולים עדיין לחטוף ולהוסיף בלימוד תורתו, וגם (כיון שתורתו היתה — ככל התורה

(253) ראה גם לעיל ע' 185. וש"נ.

(254) מיכה ב, יג.

(250) שה"ש ב, יב.

(251) תולדות כו, כב.

(252) ישעי' ל, כ.

כולה, וביתר שאת — באופן של לימוד המביא לידי מעשה) בהליכה בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו²⁵⁵.

ובודאי יחטפו וינצלו את הזמן עד כ"ד טבת במילואו, ומתוך שמחה וטוב לבב, ועד לאופן ד"ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה"²⁵⁶ בענינים הרוחניים ובענינים הגשמיים, באופן ד"נחלה בלי מצרים"²⁵⁷.
[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אני מאמין"].

(256) ויצא כח, יד.
(257) שבת קיח, סע"א.

(255) לשון אדה"ז בתניא אגה"ק סכ"ז
(קמו, א).